

Groen Verbindt: buurtbewoners en zorgcliënten maken contact via de tuin

TUSSENRAPPORTAGE OVER DE ONTWIKKELINGEN BIJ DE B-PROJECTEN IN 2016

Marian van der Klein
Meintje van Dijk
Inez van de Wiel

Groen Verbindt: buurtbewoners en zorgcliënten maken contact via de tuin

TUSSENRAPPORTAGE OVER DE ONTWIKKELINGEN BIJ DE B-PROJECTEN IN 2016

Juni 2017

Marian van der Klein

Meintje van Dijk

Inez van de Wiel

Inhoud

Inleiding	3	6	Contact tussen buurtbewoners en cliënten van zorg en opvang: samen doen verbindt	26
1 De buurten van B	6	6.1	Ontmoetingsactiviteiten niet seizoensgebonden	26
1.1 Actieve deelnemers over hun buurt	8	6.2	Ontmoeting bij groen en eten	27
2 De initiatieven	10	6.3	Meer contact en wederzijds begrip tussen buurtbewoners en cliënten	27
2.1 Bevorderen van contact als belangrijkste intentie van de projecten	11	6.4	Directe invloed op nieuwe contacten, praten en samen doen	28
2.2 Activiteiten en deelnemers	11	6.5	Beeldvorming: “Ze genieten er zichtbaar van”	29
3 De mensen die de projecten draaiende houden	15	6.6	Toenemend contact tussen buurtbewoners en bewoners van zorg- en opvanginstellingen	30
3.1 Vrijwilligers en beroepskrachten in het initiatief	15	7 Samenwerking en geleerde lessen	32	
3.2 Actieve deelnemers uit de buurt: vrijwilligers, bezoekers en huurders	16	7.1	Welke lessen zijn er geleerd volgens coördinatoren?	34
3.3 Actieve buurtbewoners: mannen & vrouwen, vooral autochtoon en ouder	17	7.2	Observaties van de onderzoekers	35
3.4 Relatief hoog percentage kwetsbare buurtbewoners in de projecten	18	7.3	Tips naar aanleiding van het onderzoek	38
3.5 Overwegend: actieve en sociale burgers	19	8 Succes van de initiatieven	39	
3.6 B-initiatieven tamelijk inclusief	19	8.1	Wat ging er goed volgens de coördinatoren	39
4 Deelnemers uit de buurt: vaker buiten, meer contacten en meer kennis over groen	20	8.2	Wat ging er minder goed?	40
4.1 Vooral invloed op de directe deelnemers	21	8.3	Bereikt resultaat vergeleken met intenties	41
4.2 Minder invloed op de buurt in zijn geheel	22	9 Conclusies in highlights	42	
5 Deelnemers uit de zorg en opvang: wekelijks actieve cliënten	23	10 Literatuur	44	
5.1 Ouderen vaakst betrokken door de projecten	23			
5.2 Cliënten doen vaker mee aan het maatschappelijke leven in de buurt	24			
5.3 Meer buurtbewoners dan cliënten van zorg en opvang nemen deel	25			

Inleiding: over onderzoek en respondenten

In 2015 is bij het Oranje Fonds het programma Groen Verbindt gestart: een driejarig programma waarmee het Fonds sociale samenhang, sociale participatie en leefbaarheid wil versterken. Via de ondersteuning van buurttuinen (groene, sociale initiatieven) beoogt het Fonds de ontmoeting tussen buurtbewoners onderling te bevorderen. Daarnaast wil het Fonds ook de ontmoeting tussen buurtbewoners en cliënten van instellingen bevorderen om daarmee contact en wederzijds begrip te stimuleren.

Het Oranje Fonds ondersteunt in Groen Verbindt twee soorten projecten:

- De A-projecten: kleinschalige groene, sociale buurtinitiatieven die eenmalig een klein bedrag van het Fonds ontvangen (103 projecten gehonoreerd in 2015 en 2016);
- De B-projecten: grotere initiatieven die een samenwerking zijn van opvang- en zorgorganisaties enerzijds en bewonersorganisaties en welzijnsinstellingen anderzijds. De B-projecten worden drie jaar lang intensief gesteund met begeleiding, advies en financiële middelen.

Sinds de start van het programma heeft het Oranje Fonds 27 B-projecten gehonoreerd. Deze buurttuinen zijn over het algemeen nieuw, ze zijn met behulp van een bijdrage van het Fonds opgericht. De B-projecten ontvangen een bedrag van circa 25.000 euro per jaar. Elk jaar besluit het Fonds op basis van eigen voortgangsrapportages of het project binnen Groen Verbindt blijft. Het Verwey-Jonker Instituut evalueert de verzamelde A- en B-projecten in Groen Verbindt op de doelstellingen van het programma en is niet betrokken bij de besluitvorming over financiering van individuele projecten.

Met de B-projecten legt het Oranje Fonds de nadruk op contact en betrokkenheid tussen groepen die elkaar in het dagelijks leven niet zo vaak tegenkomen: buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen. Het kan dan gaan om cliënten in ouderenzorg, in de GGZ, in de maatschappelijke opvang, of in de opvang van licht verstandelijke beperkten (LVB) en mensen met niet aangeboren hersenletsel (NAH). Ook is er één asielzoekerscentrum onder de B-projecten (het AZC in Heerhugowaard).

In deze tussenrapportage staan de resultaten centraal van de verzameling B-projecten in 2016. De evaluatie van de A-projecten is in een aparte tussenrapportage verwerkt.¹

Deze tussenrapportage

Deze tussenrapportage geeft een beschrijving van de stand van zaken van de B-projecten en de ontwikkelingen die zij in het eerste jaar -2016- hebben doorgemaakt. De rapportage is gebaseerd op de eerste twee metingen onder coördinatoren (begin 2016 en begin 2017), de eerste meting onder actieve vrijwilligers uit de buurt (begin 2017) en de eerste ronde locatiebezoeken (najaar 2016). We rapporteren over:

- De buurten waar de initiatieven gevestigd zijn.
- De kenmerken van de initiatieven.
- De activiteiten die worden georganiseerd.
- Betaalde medewerkers en vrijwilligers in het initiatief.
- Deelnemers uit de buurt.
- Deelnemers uit zorg en opvang.
- Ontwikkelingen in het contact tussen deelnemers uit de buurt en deelnemers uit zorg en opvang.
- Voortgang op de doelen.
- Samenwerking met externen.
- En lessen en ervaringen.

Groene buurtinitiatieven en onderzoek naar sociale cohesie, contact en betrokkenheid

Het Oranje Fonds kiest voor een programma als Groen Verbindt omdat groene buurtinitiatieven een 'aantrekkelijk, waardenvrij, laagdrempelig, en onomstreden middel' zijn om mensen met zeer uiteenlopende achtergronden te laten samenkomen en te laten

¹ M. van der Klein en L. Wilderink (2017), *Groen Verbindt: ontmoeting en sociaal contact in de buurttuin. Evaluatie over 2015 en 2016*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

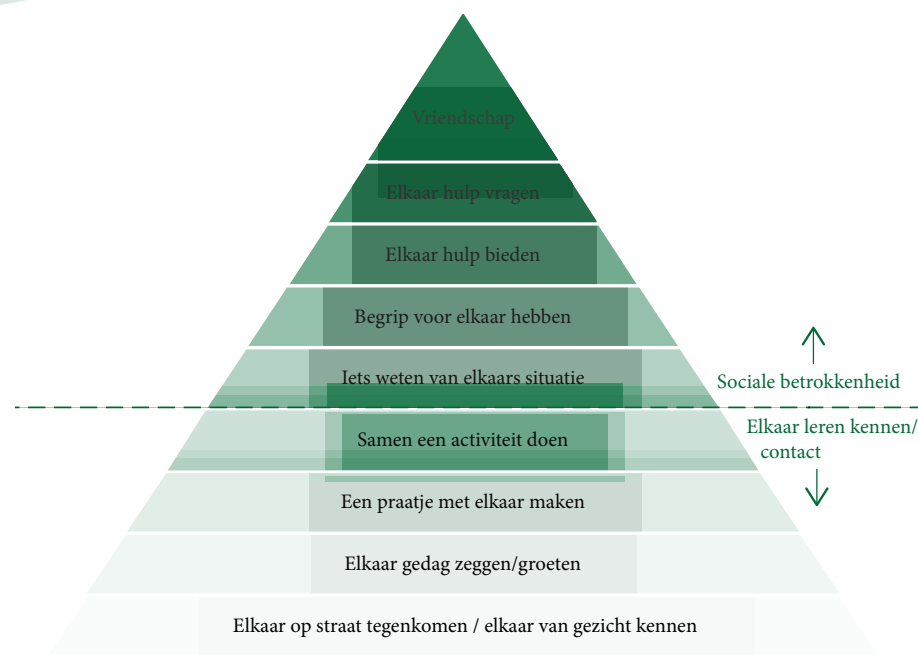
samenwerken (zie programma opzet en de eerdere evaluatie van Groen Dichterbij door Alterra, Luttik et al., 2014). Daarmee zijn groene initiatieven ook geschikt om sociale samenhang te bevorderen. Aan de hand van evaluatieonderzoek wil het Oranje Fonds de voortgang op sociale cohesie kunnen monitoren en inzicht krijgen in de resultaten van het programma, zowel van de kleine als van de grote initiatieven. Het Fonds heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd de evaluatie uit te voeren.

Wie onderzoek doet naar sociale cohesie en betrokkenheid op elkaar kan daar niet rechtstreeks in die termen naar vragen. Alleen onderzoekers denken in zulke termen, respondenten niet, of het nu om buurtbewoners, actieve deelnemers aan de projecten en/of zorg cliënten gaat. Het Oranje Fonds wil met Groen Verbindt contact en onderlinge verbondenheid stimuleren. Door middel van de B-projecten wil het fonds contact in de buurt en contact tussen verschillende groepen die elkaar niet als vanzelf tegenkomen bevorderen. In dit onderzoek hebben we 'contact/elkaar kennen' en 'onderlinge verbondenheid/sociale betrokkenheid' als volgt geoperationaliseerd:

- Elkaar op straat tegenkomen/elkaar van gezicht kennen.
- Elkaar gedag zeggen/groeten.
- Een praatje met elkaar maken.
- Samen een activiteit/activiteiten doen.
- Iets weten van elkaars situatie.
- Begrip voor elkaar hebben.
- Elkaar hulp bieden.
- Elkaar hulp vragen.
- Vriendschap aanknopen & onderhouden.

We zijn benieuwd naar een continuüm van sociaal contact, hierboven gerangschikt op volgorde van *weak* naar *strong ties*, van zwakke naar sterke onderlinge relaties, van het begin van sociale cohesie naar sterke sociale cohesie. In de rangschikking is ook een stippellijn opgenomen: daar ligt de scheiding tussen enerzijds 'contact/elkaar kennen' en anderzijds 'sociale betrokkenheid'. In de figuur hieronder is het continuüm van sociaal contact weergegeven van sterke betrokkenheid boven in de piramide, naar zwakke betrokkenheid in het brede deel onderin.

FIGUUR 1. CONTINUÛM VAN SOCIAAL CONTACT.

Het meeste onderzoek naar groene initiatieven tot nu toe gaat overigens *niet* over effecten van groen of natuur op het gebied van sociale contacten. De bulk van de literatuur beschrijft de positieve effecten die (samen) tuinieren heeft op gezondheid en welbevinden van mensen. Tuinieren blijkt onder andere te leiden tot minder stress, een sneller herstel bij psychische of lichamelijke problemen, een betere lichamelijke conditie en minder eenzaamheidsklachten. Groen helpt volgens deze literatuur om gezond te blijven en beter te worden (De Bruin et al, 2016²; Maas, 2009; KPMG, 2012; Van Limpt, 2012; Van den Berg, 2013³; Van Vugt, 2010).

2 Bij de Wageningen Universiteit houden diverse wetenschappers zich bezig met het effect van groen op gezondheid en maatschappelijk welbevinden. De Bruin, Stoop, Molema, Vaandrager, Hop en Baan bijvoorbeeld deden in 2016 onderzoek naar het effect van dagbesteding bij zorgboerderijen op ouderen met dementie. Uit dit onderzoek blijkt dat de ouderen positieve gevolgen ervaren op hun welbevinden: ze voelen zich weer nuttig voor de samenleving en doen sociale contacten op. Bovendien nodigt de groene omgeving van een zorgboerderij uit om te bewegen.

3 https://www.ivn.nl/sites/default/files/nieuwsberichten/attachments/IVN_factsheetNenG_web.pdf

Voortgang monitoren

De B-projecten zijn eind 2015, begin 2016 van start gegaan en krijgen tot en met eind 2018 ondersteuning van het Oranje Fonds. Het Verwey-Jonker Instituut monitort de voortgang van de projecten op drie manieren. Op de eerste plaats door het bevragen van de coördinatoren van de projecten. Dit doen we uitgebreid en op vier momenten: januari 2016, januari 2017, januari 2018 en december 2018. In januari 2016 (T0) hebben 27 initiatieven de vragenlijst ingevuld en in januari 2017 (T1) 25. Het is voor alle projecten verplicht de uitgebreide vragenlijst in te vullen. Stadsakkers Eindhoven en De Proeftuin in Nieuwegein zijn eind 2016 afgefallen, dus zij hebben niet meegedaan aan de meting begin 2017.⁴

Op de tweede plaats be vraagt het instituut de actieve buurtbewoners/vrijwilligers in het project. Zij krijgen een korte vragenlijst voorgelegd over hun bezoek aan de tuin, hun contact met zorgcliënten, hun tevredenheid over de buurt en hun achtergrondgegevens.⁵

Daarnaast zijn we in het najaar van 2016 voor het eerst op bezoek geweest bij de initiatieven, om onderzoek op locatie te doen en aldaar de actieve vrijwilligers, de deelnemers uit zorg en opvang en de stakeholders in de buurt te interviewen. Bij deze stakeholders moet worden gedacht aan organisaties en personen die veel van de buurt weten (welzijnsinstellingen, scholen, wijkagenten, welzijnswerkers, bewonersverenigingen en dergelijke), maar die niet direct betrokken zijn bij het initiatief. Deze stakeholders vertellen ons over de betekenis van het project voor de buurt en de buurtbewoners. In het najaar van 2017 en 2018 gaan we weer bij de projecten op bezoek.

Respons van actieve vrijwilligers uit de buurt

In januari 2017 hebben we de 25 coördinatoren gevraagd mailadressen aan te leveren van hun actieve deelnemers uit de buurt en/of vrijwilligers. Uiteindelijk zijn 267 deelnemers van de 25 B-projecten uitgenodigd om deel te nemen aan de deelnemers-vragenlijst (gemiddeld ongeveer 10 per project; de meeste projecten leverden tussen de 5

en de 15 adressen aan). Zij kregen via Analyzer een korte online enquête voorgelegd. 190 genodigden reageerden op de uitnodiging (respons van 71,2%). Na opschoning van het bestand bleven er 176 ingevulde vragenlijsten over voor de analyse, een respons van 65,9%.⁶ De respons was vooral hoog bij de projecten waarbij de coördinatoren vooraf aan hun deelnemers lieten weten dat er een vragenlijst van het Verwey-Jonker Instituut zou komen. In januari 2018 volgt de tweede meting onder actieve vrijwilligers.

Iets meer vrouwen dan mannen hebben begin 2017 de online vragenlijst ingevuld (59%). De meeste respondenten vallen in de leeftijdscategorie 61-75 jaar (60 deelnemers). De deelnemers van de B-initiatieven zijn gemiddeld 56 jaar oud. De respondenten zijn redelijk hoogopgeleid. Bijna de helft (46%) heeft een universitaire opleiding of een opleiding in het hoger beroepsonderwijs afgerond. Een vijfde van de deelnemers (21%) rondde een opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs af. Bijna een derde (29%) van de respondenten heeft betaald werk, in loondienst of als zelfstandige. Bijna een vierde (23%) is gepensioneerd of met de VUT. De huishoudsamenstelling van de respondenten is veelal twee volwassenen zonder kinderen (32%), twee volwassenen met kinderen (27%) of alleenstaand (24%). Actieve vrijwilligers zonder kinderen zijn in de meerderheid.

Vooraf

Aangezien het aantal projecten in de B-lijn van Groen Verbindt statistisch gezien klein is -meting begin 2016: 27; meting begin 2017: 25- werken we in de tekst die hierna volgt met absolute aantallen wanneer het over het resultaat van de enquête onder coördinatoren gaat. Als het de respons op de vragenlijst voor actieve vrijwilligers/deelnemers betreft laten we de respons wel in percentages zien.

In deze eerste tussenrapportage presenteren we af en toe ook gegevens omtrent de leefbaarheid van de buurten waarin de B-projecten gevestigd zijn. Deze gegevens zijn afkomstig van CBS en de Leefbaarometer.⁷

⁶ Bij het opschonen van het databestand zijn er 5 respondenten uit het bestand verwijderd omdat zij per mail aangaven niet als buurtbewoner betrokken te zijn bij het initiatief en om die reden de vragenlijst niet verder wilden invullen. Negen respondenten zijn uit het bestand verwijderd omdat zij geen enkele of alleen de eerste vraag hebben ingevuld. Het totaal aantal deelnemers dat is meegenomen in de analyses komt uit op 176. Dit is 65,9% van de 267 uitgenodigde deelnemers van de initiatieven.

⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2015/48/kerncijfers-wijken-en-buurten-2015>
<https://www.leefbaarometer.nl>
<https://www.waarstaatjegemeente.nl>

⁴ Begin 2017 is in overleg besloten dat ook de Hofstee in Ommoord (Rotterdam) – een initiatief van Laurens de Hofstee en Buurtwerk- niet meer aan Groen Verbindt meedoet.

⁵ Deelnemers van de A- en B-initiatieven krijgen dezelfde vragen voorgelegd. Voor deelnemers aan de B-initiatieven zijn er ook vragen over hun contact met cliënten van zorg en opvang.

1 De buurten van B

In dit hoofdstuk bespreken we de typen buurten waarin de initiatieven zijn gevestigd: uit wat voor woningen bestaan de buurten? Welke voorzieningen zijn er aanwezig? En hoe scoren de buurten op de landelijke Leefbaarometer van de Rijksoverheid? We hebben namelijk van alle B-projecten ook gegevens verzameld omtrent de leefbaarheid van de buurten waarin ze gevestigd zijn en de samenstelling van de buurtbevolking (CBS). Ook weten we op een aantal thema's/vragen wat de landelijke gemiddelde score is op die vraag, op basis van de dataset van het Kwaliteits Instituut Nederlandse Gemeenten (KING). Op vragen als 'Hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen?' of 'Voelt u zich veilig in uw buurt?' kunnen we de respons van de deelnemers in B-initiatieven relateren aan het landelijk gemiddelde dat KING geeft.⁸

DE TUINVRIJWILLIGERS VAN STICHTING FEIJENOORD KOP VAN ZUID KUNNEN GEBRUIK MAKEN VAN HET HUISJE MET KEUKEN OP HET TERREIN.

Woningen en voorzieningen in de buurt

De B-projecten blijken in iets minder rijke/goede wijken te zijn gevestigd dan de A-initiatieven binnen het programma Groen Verbindt.⁹ B-projecten zijn vaak in de buurt van twee-onder-een-kapwoningen, rijtjeshuizen en hoekwoningen (4x) en in de buurt van portiekwoningen, lage flats en appartementen boven winkels (4x). Bij de 'kleine' A-projecten van Groen verbindt gaven 5 van de 64 coördinatoren aan in een wijk te zitten waar ook flats waren, bij de B-projecten is dat bij 6 van de 25 projecten het geval.

Tabel 1a. Uit wat voor soort woningen bestaat de buurt van uw tuin/groene initiatief? Noem de twee soorten woningen die het straatbeeld bepalen. Maximaal twee antwoorden. Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Type Woning	Percentage (%)	Aantal
Vrijstaande woningen	16%	4
Twee-onder-een-kapwoningen	20%	5
Rijtheshuizen en hoekwoningen	52%	13
Portiekwoningen/lage flats max. 4 verdiepingen hoog	44%	11
Flats van meer dan 4 verdiepingen	24%	6
Appartementen boven winkels	16%	4
Anders, namelijk	16%	4

Tabel 1b. Welke combinatie komt het vaakst voor? (N=25) Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Type Woning	Percentage (%)	Aantal
Twee-onder-een-kapwoningen + rijtheshuizen en hoekwoningen	16%	4
Portiekwoningen/lage flats + appartementen boven winkels	16%	4

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2015/48/kerncijfers-wijken-en-buurten-2015>
<https://www.leefbaarometer.nl>
<https://www.waarstaatjegemeente.nl>

⁹ Zie Van der Klein en Wilderink (2017).

Type Woning	Percentage (%)	Aantal
Portiekwoningen/lage flats + flats meer dan 4 verdiepingen	12%	3
Rijtjeshuizen en hoekwoningen + anders namelijk	8%	2
Rijtjeshuizen en hoekwoningen + portiekwoningen/lage flats	8%	2
Rijtjeshuizen en hoekwoningen	8%	2
Rijtjeshuizen en hoekwoningen + flats van meer dan 4 verdiepingen	8%	2
Vrijstaande woningen + rijtjeshuizen en hoekwoningen	4%	1
Vrijstaande woningen + twee-onder-een-kapwoningen	4%	1
Vrijstaande woningen + portiekwoningen/lage flats	4%	1
Portiekwoningen/lage flats + anders namelijk	4%	1
Vrijstaande woningen + flats van meer dan 4 verdiepingen	4%	1
Anders namelijk	4%	1

De B-projecten binnen Groen Verbindt, bevinden zich in buurten waar al veel voorzieningen aanwezig zijn: leefbare buurten. In meer dan de helft van de buurten in kwestie zijn ook andere groenvoorzieningen aanwezig (15 van de 25). Tijdens de locatiebezoeken is gebleken dat die andere groenvoorzieningen ook vaak met vrijwilligers werken. Er blijkt dus wel eens sprake van concurrentie in de werving van vrijwilligers. Ook in buurten waar mensen al een grote achtertuin hebben, merken de projectleiders dat. Buurtbewoners hebben dan al hun handen vol aan de eigen tuin en er zijn minder buurtbewoners geneigd om aan te haken bij de buurttuin. Een aantal projectleiders stelt met zoveel woorden:

“Deze mensen hebben gewoon minder behoefte aan het gebruik van onze tuin. Ze hebben al groen genoeg om zich heen”.

In meer dan de helft van de buurten is een buurthuis of wijkcentrum aanwezig en bij de helft van de buurten is een verzorgingstehuis of maatschappelijke opvang (al dan niet

mede-aanvrager bij het Oranje Fonds). In de categorie ‘anders, namelijk’ is ‘school’ vier keer genoemd als voorziening. Overige voorzieningen die zijn genoemd, betreffen: een moskee, kerk en jongerenopvang.

Tabel 2. Zijn er voorzieningen in de wijk waar het project wordt uitgevoerd? Kruis aan om welke voorzieningen het gaat. Meerdere antwoorden mogelijk (N=25). Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Wijkvoorzieningen	Percentage (%)	Aantal
Supermarkt	52%	13
Kleinere winkels voor dagelijkse boodschappen	32%	8
Horeca, zoals café, lunchzaak, restaurant, koffietent	44%	11
Apotheek/huisarts/gezondheidscentrum	52%	13
Bibliotheek	8%	2
Verzorgingshuis/maatschappelijke opvang/asielzoekerscentrum	60%	15
Crèche /Buiten Schoolse Opvang	40%	10
Buurthuis/wijkcentrum	52%	13
Theater of bioscoop	8%	2
Groenvoorzieningen/park (anders dan uw initiatief)	60%	15
Sportgelegenheden buiten	40%	10
Sportgelegenheden binnen	12%	3
Speelvoorzieningen op straat	56%	14
Anders, namelijk:	28%	7, waarvan 4 school

B-buurten: een beetje slechter qua leefbaarheid dan het landelijk gemiddelde

Het gemiddelde cijfer van de Leefbaarometer in de Groen Verbindt B-buurten is 5,7 (op een schaal van 1 t/m 9). De meeste B-projecten (20 van de 25) liggen in een buurt met een 5 (voldoende) of hoger. De Leefbaarometer geeft informatie over de leefbaarheid in de buurt. Leefbaarheid is in dit instrument gedefinieerd als de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. De Leefbaarometer is gebaseerd op 100 indicatoren, onderverdeeld in 5 dimensies. De 5 dimensies zijn: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid.

DE TUIN OOSTERHÖFKES IN BRUNSSUM LIGT MIDDEN IN DE WOONWIJK, VOORHEEN STONDEN OP DEZE PLAATS FLATS.

Tabel 3. Cijfer Leefbaarometer 2014. Bron: Leefbaarometer 2014.

Cijfer Leefbaarometer 2014	Percentage (%)	Aantal
Zeer onvoldoende (1)	0%	0
Ruim onvoldoende (2)	4%	1
Onvoldoende (3)	8%	2
Zwak (4)	12%	3
Voldoende (5)	16%	4
Ruim voldoende (6)	20%	5
Goed (7)	24%	6
Zeer goed (8)	12%	3
Uitstekend (9)	0%	0

De B-projecten liggen in buurten waar de dimensie woningen slechter scoort dan het landelijke gemiddelde van alle buurten. Dit geldt ook voor de dimensies bewoners en veiligheid. Bij de woningen-dimensie spelen indicatoren als type woning, bouwjaar woning en grootte van de woning een rol. Bij de bewoners-dimensie spelen indicatoren als inkomen en opleidingsniveau een rol. Bij de dimensie veiligheid spelen indicatoren als overlast en criminaliteit een rol. Op deze indicatoren scoren de Groen Verbindt B-buurten iets slechter dan het landelijke gemiddelde in de Leefbaarometer.

Tabel 4. Leefbaarometer verhouding tot landelijke gemiddelde 2014. Bron: Leefbaarometer 2014.

	Minimum	Maximum	Gemiddelde
Woningen	-0,142	0,128	-0,0129
Bewoners	-0,287	0,072	-0,0256
Veiligheid	-0,349	0,130	-0,0622

We kunnen op dit moment niet zeggen of de B-projecten liggen in buurten die qua leefbaarheid aan het stijgen of aan het dalen zijn. Wat dat betreft zullen we moeten wachten tot de Leefbaarometer met cijfers over 2016 uitkomt.¹⁰

1.1 Actieve deelnemers over hun buurt

Iets meer dan een derde van de ondervraagde (176) actieve buurtbewoners van de B-projecten geeft aan *niet* in de buurt te wonen waar het Groen Verbindt-initiatief is gevestigd. Waarschijnlijk wordt deze relatief grote groep gevormd door familieleden en vrienden van bewoners en cliënten in de zorg- en opvanginstellingen die initiatief genomen hebben voor de tuin. Persoonlijke (familie)banden blijken vaak belangrijk bij het werven van vrijwilligers in de zorg, dus ook bij het werven van vrijwilligers voor de B-projecten.¹¹ Wellicht is er ook een groep die niet in de buurt woont, die al vrijwilliger was bij de zorginstelling voordat de tuin kwam. De respondenten die wel in de buurt

¹⁰ Mochten we op den duur veranderingen constateren in de Leefbaarometer-cijfers van de buurten van B, dan is een relatie met de aanwezigheid, laat staan de werking van het groene project niet te leggen. Er zijn zoveel dingen die kunnen veranderen in een buurt en die de leefbaarheid beïnvloeden; de komst van een tuin is er slechts één van.

¹¹ Klerk, M. de, Boer, A. de, Plaisier, I., Schyns, P. en Kooiker, S. (2015). *Informeel hulp: wie doet er wat? Omvang, aard en kenmerken van mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg en ondersteuning in 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. P. 165.

van het initiatief wonen, wonen hier al redelijk lang. Bijna de helft van de deelnemers uit de buurt van het initiatief woont langer dan 5 jaar in de buurt. Slechts 4% woont er korter dan 2 jaar. Verreweg de meeste respondenten vinden het prettig om in hun buurt te wonen. Bijna de helft van de deelnemers in B die in de buurt van het initiatief wonen, geeft hun buurt een 8 of hoger als rapportcijfer. Dit ligt in lijn met het landelijk gemiddelde dat we uit de gegevens van KING kennen.¹² Het landelijke rapportcijfer in 2015 op exact dezelfde vraag was een 7,9. Er wordt slechts door 4 bewoners (3%) een onvoldoende gegeven aan de buurt waar de B-projecten van Groen Verbindt gevestigd zijn.

De deelnemers is ook gevraagd of zij zich veilig voelen in de buurt waar de tuin is gevestigd. Meer dan de helft van de respondenten (57%) voelt zich altijd veilig in de buurt van de tuin. Een derde voelt zich meestal veilig. Slechts één deelnemer geeft aan zich meestal niet veilig te voelen in de buurt waar de tuin is gevestigd. De buurten van B scoren positief op het veiligheidsgevoel van de buurtbewoners. Het landelijk gemiddelde dat KING geeft op de vraag 'Voelt u zich veilig in de buurt waar u woont?' is negatiever. Volgens KING voelt 31% van de bevraagde burgers zich altijd veilig in de buurt, 54% meestal, 12% soms wel/soms niet en zowel 1% meestal niet als 1% (vrijwel) nooit.¹³

Tabel 5. Voelt u zich veilig in de buurt waar de tuin is gevestigd? (N=173)

Bron: Vragenlijst deelnemers.

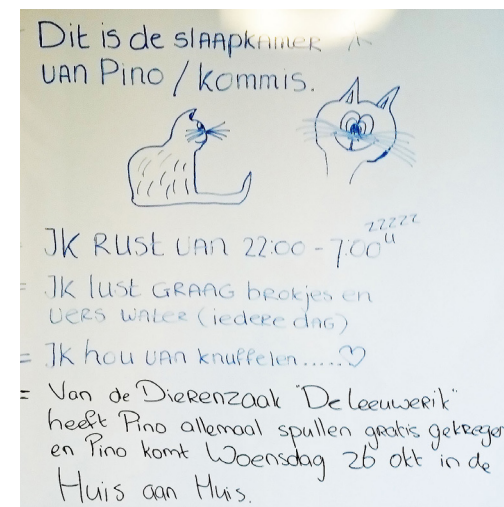
	Percentage (%)	Aantal
Ja, altijd	57%	99
Ja, meestal	29%	50
Soms wel, soms niet	4%	8
Nee, meestal niet	1%	1
Nee, (vrijwel) nooit	0%	0
Weet niet	9%	15

¹² <https://www.waarstaatjegemeente.nl>

¹³ <https://www.leefbaarometer.nl>

Al met al zijn de B-projecten gevestigd in minder goede/dure wijken dan de A-projecten die binnen Groen Verbindt ondersteund worden. De buurten van B scoren ook iets lager dan het landelijk gemiddelde op de Leefbaarometer van de Rijksoverheid.¹⁴ Opvallend is dat de geënquêteerde actieve deelnemers uit de buurt juist positief zijn over de buurten waar de tuinen zijn gevestigd. Zij voelen zich in deze buurten ook veiliger dan het landelijk gemiddelde dat KING geeft.

BIJ DE BINNENTUIN IN LEEUWARDEN IS EEN KAT UIT DE BUURT AAN KOMEN LOPEN BIJ HET PROJECT.

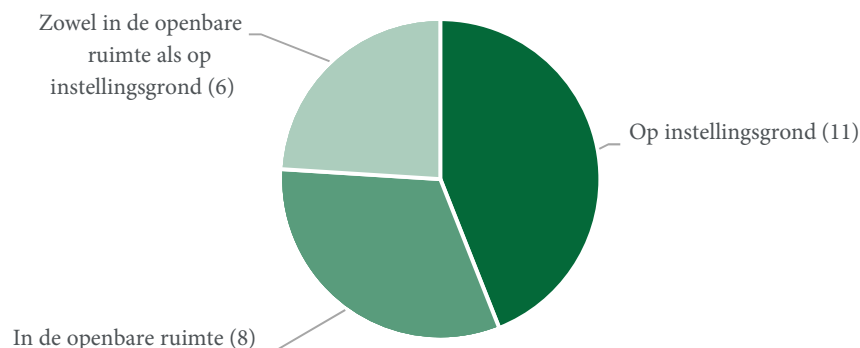
¹⁴ <https://www.leefbaarometer.nl>

2 De initiatieven

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de ‘achtergrondkenmerken’ van de B-projecten in Groen Verbindt: wie is de eigenaar van de grond, welke soorten groen overheersen, wat zijn de motivaties en doelen van de projecten, wat is het aantal bereikte deelnemers in het eerste jaar en welke activiteiten zijn er georganiseerd?

De meeste B-projecten binnen Groen Verbindt zijn gevestigd op instellingsgrond. Dit betreft bijna de helft van de projecten (11 van de 25). De overige helft van de projecten is gevestigd in de groene ruimte van de wijk/buurt (8) of zowel in de openbare ruimte van de wijk als op instellingsgrond (6).

FIGUUR 2. DE LOCATIE VAN HET PROJECT IS:

Bloemen en struiken (18) en groente en fruit (15) overheersen in de meeste projecten. Opvallend is de daling van het aantal projecten dat aangeeft dat groente en fruit domineert in hun tuin (2016: 22, 2017: 15).

Tabel 6 Welk soort groen overheerst in uw project? Maximaal twee antwoorden.

Bron: Vragenlijst coördinatoren.

	2016	2017
Groente & fruit	22	15
Bloemen & struiken	18	18
Bos en/of park	5	7
Dieren/kinderboerderij	3	3
Anders, namelijk:	2	2
Dat weten wij nog niet	2	0

De omschrijving ‘pluktuin’ heeft in één jaar tijd een grote slag gemaakt in populariteit (2016: 1, 2017: 8). Ook ‘beleeftuin’ doet het goed als omschrijving voor de initiatieven (2016: 9, 2017: 8). Minder projecten dan verwacht focussen zich op groente en fruit in de tuin. Een moestuin blijkt arbeidsintensief. Bij het locatieonderzoek in Biezenmortel formuleert de projectleider het zo:

“Een moestuin is tijdrovend en heel veel werk, we zijn ons daarom op bloemen gaan richten.”

BIJ SPIOR IN ROTTERDAM IS EEN DEEL VAN DE GROEN VERBINDT-SUBSIDIE GEGAAN NAAR BLOEMBAKKEN BIJ DE MOSKEE.

Tabel 7. Hoe zou u het Groen Verbindt - initiatief omschrijven? Maximaal twee antwoorden.

Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Omschrijving Groen Verbindt	2016	2017
Moestuin	10	11
Beleeftuin	9	8
Generatietuin	5	4
Pluktuin	1	8
Vlindertuin	1	1
Tuin op hoogte	3	1
Stadstuin	4	5
Ontmoetingstuin	5	3
Anders, namelijk..	4	2
Dat weten wij nog niet	2	0

2.1 Bevorderen van contact als belangrijkste intentie van de projecten

We hebben de coördinatoren gevraagd onderstaande motivaties om het project in de buurt te starten op volgorde van belangrijkheid te zetten, met op 1 de belangrijkste motivatie en op 6 de minst belangrijke motivatie. Dat geeft het volgende beeld van de verzamelde intenties:

1. Ontmoeting/kennismaking bevorderen.
2. Sociale betrokkenheid bij elkaar bevorderen.
3. Gezondheid/buitenactiviteit bevorderen.
4. Groen/natuur bevorderen.
5. Veiligheid in de buurt bevorderen.
6. De uitstraling van de buurt bevorderen.

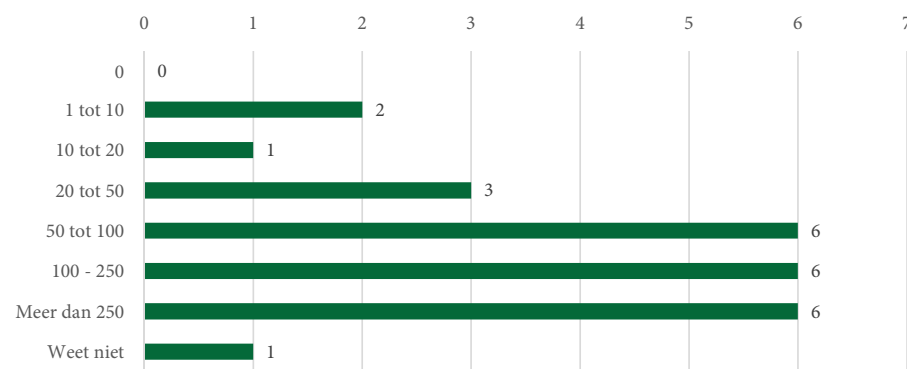
Coördinatoren zien zowel in de nulmeting als in de eerste meting het bevorderen van ontmoeting/kennismaking en het bevorderen van sociale betrokkenheid bij elkaar als belangrijkste motivatie. De meeste projecten vinden het bevorderen van de uitstraling

van de buurt de minst belangrijke motivatie voor het initiatief (vaakst op de zesde plaats: 2016: 18x; 2017: 13x). Ook het bevorderen van de veiligheid in de buurt scoort niet hoog als motivatie voor het project (het vaakst op de vijfde plaats: 2016: 16x; 2017: 12x). Bevordering van ontmoeting/kennismaking en sociale betrokkenheid zijn ook de doelen waarop de projecten het meest verwachtten te bereiken de komende jaren, zo bleek uit de nulmeting. *Alle* coördinatoren verwachtten (heel) veel te bereiken op het bevorderen van ontmoeting/kennismaking. Op één na alle coördinatoren verwachtten eveneens (heel) veel te bereiken op het bevorderen van de betrokkenheid bij elkaar. Daarnaast verwachtten de meeste projecten begin 2016 ook veel te bereiken op het bevorderen van gezondheid/buitenactiviteit en het bevorderen van groen/natuur. De coördinatoren laten zich neutraal uit over de verwachtingen met betrekking tot het bevorderen van de veiligheid en de uitstraling van de buurt.

2.2 Activiteiten en deelnemers

De coördinatoren is in de nulmeting gevraagd hoeveel deelnemers zij verwachtten in 2016. Onder deelnemers vallen zowel vrijwilligers, bezoekers, huurders van tuintjes en deelnemende cliënten van zorg en opvang. De meeste coördinatoren rekenden op 50 tot 100 deelnemers. Deze verwachting hebben zij meer dan waar gemaakt. Achttien projecten hadden 50 of meer deelnemers het afgelopen jaar, waarvan zes zelfs meer dan 250. Meestal zijn dat bezoekers! Ze komen niet elke week.

FIGUUR 3. OP HOEVEEL DEELNEMERS KAN UW INITIATIEF IN 2016 IN TOTAAL REKENEN? (N=25)

Uitgevoerde activiteiten

Welke activiteiten verwachtten de projecten begin 2016 op dagelijkse, wekelijkse en maandelijkse basis te organiseren? En in hoeverre hebben zij deze plannen al uitgevoerd in het eerste jaar?

De ambities op dagelijkse frequentie waren hoog. Begin 2016 verwachtten veel coördinatoren (12 van de 27) op dagelijkse basis bezig te zijn met onderhoud en tuinieren. In de meeste projecten is dit het afgelopen jaar ook gebeurd (14 van de 25). Coördinatoren die ontmoetingsactiviteiten verwachtten te organiseren hebben dit wel waargemaakt, zij het niet *altijd* op een dagelijkse basis (2016: 5, 2017: 5). Er worden bijvoorbeeld vaak spelletjes gespeeld en er wordt samen koffie en thee gedronken. Tot slot verwachtten begin 2016 drie coördinatoren dat deelnemers dagelijks zouden wandelen. Ook hier zijn deze drie projecten in geslaagd. Bij het project Een Groene Brug in Heiloo maken bewoners van zorgvilla Craenenbroeck bijvoorbeeld elke dag een wandeling door het park.

“Het park is voor mij een uitkomst omdat ik er lekker kan wandelen. Het is voor mij moeilijk om door het dorp te wandelen, omdat ik slechtziend ben. Daarom betekent de tuin veel voor me”, aldus een bewoner van zorgvilla Craenenbroeck.

IN ‘DE TROG’ BIJ HET PROJECT EEN GROENE BRUG IN HEILOO KUNNEN VRIJWILLIGERS EN CLIËNTEN NA HET WERKEN IN DE TUIN NOG TERECHT VOOR EEN KOPJE KOFFIE OF THEE.

Wekelijks tuinieren

De verwachtingen over de wekelijkse activiteiten zijn meer dan waargemaakt. Zo verwachtten 11 projecten wekelijks bezig te zijn met groenonderhoud. Uit de T1 meting blijkt dat niet 11 projecten maar 15 projecten al op wekelijkse basis bezig zijn met algemeen onderhoud en tuinieren. Verder organiseren twee projecten op wekelijkse basis creatieve activiteiten, twee projecten eet-gerelateerde activiteiten en in zeven projecten wordt op wekelijkse basis gewandeld.

Op T0 bleken coördinatoren niet stil te staan bij de organisatorische activiteiten, zoals overleggen en vergaderingen, terwijl deze op T1 door vier coördinatoren zijn genoemd.

Maandelijks sociale activiteiten

Op maandelijkse basis waren de plannen in T0 weinig concreet. Zeven projecten antwoordden ‘nvt’ of moesten het programma nog uitwerken. Nu, begin 2017, geven drie projecten aan geen maandelijkse activiteiten te organiseren en bij drie andere projecten zijn de maandelijkse activiteiten hetzelfde als de dagelijkse en/of wekelijkse activiteiten. In 2016 waren de genoemde verwachte activiteiten nog algemeen: ‘activiteiten voor kinderen/ouderen’ werd twee keer genoemd, net als ‘natuurbelevingsactiviteiten’, ‘diverse activiteiten’, ‘grote activiteiten’, ‘sociaal/culturele/educatieve activiteiten’, ‘maandelijkse activiteiten’ en een ‘themabijeenkomst’. Nu, op T1, zijn de coördinatoren nog altijd niet specifiek over de invulling van de maandelijkse activiteiten. Opnieuw worden maandelijkse themabijeenkomsten met een wisselende inhoud georganiseerd (3x genoemd) evenals sociale ontmoetingsactiviteiten (3x genoemd). Coördinatoren geven nu ook groene activiteiten op de tuin aan als maandelijkse activiteit (5x genoemd) en het versturen van een informatiebrief aan de buurt en maandelijkse overleggen (3x genoemd). Deze activiteiten werden in T0 niet maandelijks aangekondigd.

Jaarlijks oogstmarkt, kerstborrel en burendag

In de nulmeting was er aan inspiratie geen gebrek voor de jaarlijkse activiteiten: de projecten schetsten allemaal even enthousiast hun plannen. Seizoensfeesten werden vaak genoemd, zeker 15 projecten willen de oogst vieren, een zomermarkt organiseren of het seizoen feestelijk beginnen, bijvoorbeeld. Deze verwachting blijkt iets

overschat: 11 projecten organiseerden in 2016 seizoensfeesten. Wel worden er veel vieringen die verbonden zijn aan feestdagen, zoals een nieuwjaarsborrel of kerstviering, georganiseerd (8x genoemd). Bij andere activiteiten van het Oranje Fonds zoals NL doet en Burendag is vaker aangehaakt dan verwacht (2016: 3, 2017: 7). Een aantal projecten heeft een jaarlijks eet-feest georganiseerd (8x genoemd): de buurtbarbecue komt het vaakst voor. Verder gebruiken coördinatoren jaarlijkse activiteiten om informatie te verstrekken over het project door middel van tentoonstellingen, rondleidingen, infobijeenkomsten en open dagen (8x genoemd). Een vrijwilliger op de Moestuin en boomgaard Havenpark in Apeldoorn vertelt:

“Op de burendag waren veel mensen aanwezig. Er werd soep en salade uit eigen tuin gegeten. Verder vonden er rondleidingen door de tuin en rondleidingen door Omnizorg plaats, evenals een Street-art festival. Er was een grote diversiteit aan mensen: verslaafden, dak/thuislozen, eenzame buurtbewoners, vrijwilligers en kinderen. Een groep vrijwilligers uit Syrië, die het huisje heeft geschilderd, kwam met een zelfgebakken taart. Deze mix zagen we normaal nooit samen, maar dit ging juist erg goed. Men accepteerde elkaar en het werd een gezellige, ongedwongen en leuke dag.”

BURENDAG 2016 IN DE MOESTUIN HAVENPARK IN APELDOORN BRENGT EEN DIVERSE GROEP AAN MENSEN SAMEN.

Veel gedaan, hoog gewaardeerd

De activiteiten worden hoog gewaardeerd door de deelnemers. We vroegen de actieve deelnemers in een open vraag wat zij het leukst vonden aan het Groen Verbindt project in 2016: de activiteiten werden 40 keer genoemd. Vooral grote activiteiten zoals speurtochten, Halloweenfeesten en kerstvieringen doen het goed bij de deelnemers. Respondenten noemen het aanleggen en inrichten van de tuin 22 keer als het leukste van het project in 2016.

In de nulmeting leek er nog weinig focus te zijn op de vorm waarin de verschillende activiteiten plaats zouden vinden. De meeste projecten wilden zowel groepsactiviteiten organiseren, als één-op-één begeleiding, én individuele activiteiten. De T1 meting laat nog steeds eenzelfde beeld zien: de projecten organiseren activiteiten in diverse vormen.

De B-projecten in het grote veld van groene initiatieven

Tot slot: de groene initiatieven die ondersteund worden door het Oranje Fonds moeten soms ‘concurreren’ met ander groen. Naast de 103 projecten in de kleine subsidie lijn (A) en de 25 projecten in de grote subsidie lijn B zijn er in Nederland talloze initiatieven die via groen het sociaal maatschappelijk leven of de buurt proberen te verbeteren. In 2015 publiceerden Mattijsen et al, onderzoekers van de Wageningen Universiteit, een onderzoek naar maar liefst 264 groene burgerinitiatieven. Deze onderzoekers constateren een grote diversiteit in type groene initiatieven: zij onderscheiden natuurbeheer, gebruiksgroen, groenpolitiek en breed. De B-projecten van het Oranje Fonds vallen in dit onderzoek onder sociaal maatschappelijk natuurbeheer en onder gebruiksgroen

FIGUUR 4: SCHEMA: KENMERKEN VAN GROENE BURGERINITIATIEVEN.

	Omvang			Institutionalisering		Financiering			
	Aantal initiatieven	Aantal hectare	Aantal vrijwilligers	Omvang netwerk	Leeftijd initiatief	Overheids-subsidies	Sponsoring bedrijfsleven	Particulieren	Eigen geld
Natuurbeheer & ontwikkeling									
Natuurbeheer	4	10	3	2	3	3	1	1	1
Natuurontwikkeling	1	10	2	2	1	3	3	1	0
Soortbescherming	4	10	3	2	2	3	1	2	0
Eigenaarschap	1	10	3	2	2	3	3	1	2
Sociaal-maatschappelijk	4	10	3	2	3	3	3	2	1
Gebruiksgroen									
Buurtgroen	4	10	1	1	1	1	1	0	1
Groenbeleving	4	10	1	2	2	3	1	1	1
Groenpolitiek									
Politiek	4	10	3	2	2	3	1	2	2
Verbrede politiek	4	10	3	2	2	3	1	2	2
Breed									
Breed	4	10	3	2	3	3	3	2	1

Monitoring effecten energieke samenleving
Op basis van 264 initiatieven
Info: arjen.buijs@wur.nl

ALTEERRA
WAGeningen

Binnen de initiatieven die zich richten op gebruiksgroen, komt 'buurtgroen (buurt-tuinen en adoptiegroen)' volgens Mattijssen en collega's het vaakst voor. Daarnaast zijn er veel initiatieven die zich richten op het aanleggen en beheren van 'speelgroen' (groenbeleving in het schema). Andere initiatieven richten zich op groenpolitiek en

DE TUIN IN EINDHOVEN RICHT ZICH ALS ENIGE PROJECT OP VOEDSELPRODUCTIE VOOR DE VOEDSEL-BANKEN.

groenbescherming. De door Wageningen beschreven typen groene initiatieven onderscheiden zich ook naar continuïteit (duurzaamheid), omvang, financieringsbronnen en - last but not least - het aantal betrokken vrijwilligers. Gebruiksgroen (buurtgroen en speelgroen) blijken opvallend genoeg de typen die het minst aantal vrijwilligers aantrekken. 'Sociaal maatschappelijk groen' trekt volgens Mattijssen een gemiddeld aantal vrijwilligers aan. In het volgende hoofdstuk zullen we het thema van de vrijwilligers bij de B-projecten nader verkennen.

3 De mensen die de projecten draaiende houden

In dit hoofdstuk bespreken we hoeveel beroepskrachten en vrijwilligers de initiatieven betrekken: wat hun taken zijn en hoe de samenwerking tussen betaalde en onbetaalde krachten verloopt. Ook bespreken we de samenstelling van de groep actieve deelnemers aan de B-initiatieven: Lukt het de projecten om de diverse groepen in de buurt te bereiken?

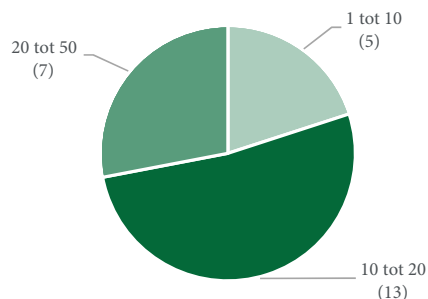
3.1 Vrijwilligers en beroepskrachten in het initiatief

Een kleine helft van de coördinatoren (11) in T0 en T1, heeft een bestuurlijke en een uitvoerende functie binnen het project. Negen respondenten geven aan uitvoerend projectleider te zijn en vijf zijn bestuurlijk projectleider. De ruime meerderheid van de coördinatoren (18) werkt als beroepskracht binnen het project. Slechts twee coördinatoren geven aan enkel op vrijwillige basis binnen het project te werken en vijf coördinatoren zijn zowel betaald als vrijwillig werkzaam voor het project. Twee derde van de coördinatoren is werkzaam bij de zorg- of opvanginstelling. Zorg en opvang zijn in de lead bij de B-initiatieven.

Gemiddeld zijn per project 3,6 betaalde medewerkers werkzaam, die samen 12,8 uur per week aan het project besteden (min = 1, max = 20 uur per week).

Begin 2016 verwachtten de meeste projecten 10 tot 50 vrijwilligers bij hun initiatief te betrekken (19 van de 27). Vijf projecten verwachtten 1 tot 10 vrijwilligers te betrekken en drie projecten hoopten op meer dan 50 vrijwilligers. Is het de projecten gelukt hun verwachtingen waar te maken? Dit is voor een ruime meerderheid zeker het geval, zie de

FIGUUR 5. HOEVEEL VRIJWILLIGERS ZIJN BIJ UW INITIATIEF BETROKKEN? (N=25)

figuur hiernaast. Uit de T1 meting begin 2017 blijkt dat de meeste projecten 10 tot 50 vrijwilligers hebben betrokken. Het is een goed teken dat de onderzoekers van gemiddeld 10 vrijwilligers per project mailadressen aangeleverd hebben gekregen voor de deelnemersenquête.

Bij de meeste projecten, zijn de betaalde medewerkers met name verantwoordelijk voor:

- Bestuurlijke taken.
- Managementtaken.
- Organisatorische taken.

Verder geeft driekwart van de projecten aan dat de betaalde medewerkers contact met de doelgroep maken.

Ook de vrijwilligers in de projecten hebben organisatorische taken. Zij helpen bijvoorbeeld bij de planning, voorbereiding en het genereren van bekendheid voor het project. Verder hebben vrijwilligers als belangrijkste taken:

- Contact maken met de doelgroep.
- Maatjesactiviteiten uitvoeren.
- Groen onderhouden.

VRIJWILLIGERS HEBBEN 3D-TEKENINGEN GEMAAKT VOOR DE TREFTUIN IN RODEN. ONTWERP VAN ORM HEERKENS.

Samenwerking tussen beroepskrachten en vrijwilligers: voldoende of goed

De coördinatoren gaven begin 2016 (T0) de samenwerking tussen vrijwilligers en beroepskrachten gemiddeld een 7,8. Dit gemiddelde is ongeveer gelijk gebleven op T1 (7,7). Het laagste cijfer is een 6,0 (2x). Als toelichting geven de betreffende projecten (Beleefstuin Vogellanden Zwolle en Interactieve ontmoetingstuin de Hofstee in Rotterdam) dat de professionals nog meer oog moeten hebben voor de vrijwilligers. De

betaalde medewerkers hebben eigenlijk geen tijd om zich met de tuin bezig te houden. Zes projecten geven de samenwerking een 7, waarvan vijf keer met toelichting. In deze projecten is de samenwerking in ontwikkeling, af en toe wringt het nog wel maar de projecten zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking. Acht projecten geven de samenwerking een 8. De helft daarvan licht toe: de samenwerking is “gelijkwaardig” en verloopt “vanzelfsprekend en met respect voor elkaar”. Vier projecten geven de samenwerking tussen betaalde en onbetaalde krachten een 9: het project in Biezenmortel, het Groen Trefpunt in IJsselstein, Sociaal naar buiten in Utrecht (Overvecht) en de AZC Buurtmoestuין in Heerhugowaard: “op sommige punten vullen de vrijwilligers de beroepskrachten duidelijk aan”, zegt een van de projecten.

Uit het locatieonderzoek blijkt dat er veel verschil is in vrijwilligersbeleid bij de projecten. Een aantal projectleiders zien voordelen in het opstellen van vrijwilligerscontracten: op deze manier zijn er verzekeringstechnisch weinig risico's en krijgen de vrijwilligers ook bedankjes namens de organisatie, bijvoorbeeld een kerstpakket. Andere projectleiders zijn voorzichtig met het koppelen van de 'tuin-vrijwilligers' aan het vrijwilligersbeleid van de organisatie:

“Dan wordt het voor veel mensen heel formeel, dit kan ook tegenstaan. Op het moment dat mensen vrijwilliger worden bij Lyvore wordt namelijk ook gevraagd of ze inzetbaar zijn op andere locaties, hoewel dit geen verplichting is. Ik denk dat de 'tuin-vrijwilligers' echt voor de tuin komen en niet meteen met de hele organisatie verbonden willen worden. Het werkt op dit moment zonder vrijwilligerscontracten ook goed. De vrijwilligers maken afspraken van mens tot mens en komen deze ook na.”

Een vrijwilliger bij de Verbindingstuin Gooierserf in Hilversum beaamt dit:

“Ik vind het leuk en doe het wanneer ik er zin in heb, bijvoorbeeld als het mooi weer is. Ik volg de anderen en verder heb ik eigenlijk met niemand wat te maken van de organisatie.”

3.2 Actieve deelnemers uit de buurt: vrijwilligers, bezoekers en huurders

De deelnemers uit de buurt bij de B-initiatieven zijn te verdelen in vrijwilligers, bezoekers en huurders van een stukje grond. De coördinatoren geven aan gemiddeld 10 tot 20 vrijwilligers uit de buurt te betrekken (zie 3.3 en verder) en 50 tot 250 bezoekers (50-100 = 5x; 100-250 = 8x). Zes projecten betrokken in 2016 ook huurders van individuele tuintjes bij het project, in de meeste gevallen waren dit er 1 tot 10. Het aantal projecten dat huurders van individuele tuintjes betreft is hoger dan verwacht (T0: 3x).

Deelname van actieve buurtbewoners veelal wekelijks, maar seizoensgebonden

Vier coördinatoren geven aan (bijna) dagelijks buurtbewoners actief te betrekken bij hun project. In de meeste projecten nemen de betrokken buurtbewoners gemiddeld één keer per week deel. Dit zijn dan gemiddeld 5 tot 15 buurtbewoners per project. Dit was ook de verwachting begin 2016. Geen enkel project verwachtte een wekelijkse deelname van meer dan 50 deelnemers uit de buurt. Toch zeggen twee projecten in de T1-meting in dat zij in 2016 toch meer dan 50 buurtbewoners hebben weten te betrekken bij de wekelijkse activiteiten (Diversiteit in het Hefpark, Rotterdam en Unie(k) Binnenstadsplein, Arnhem).

De coördinatoren schatten het aantal buurtbewoners dat meedoet op maandelijks basis wat lager in. Dit is overigens niet in lijn met de verwachting; die was dat er meer buurtbewoners zouden meedoen met de maandelijkse activiteiten dan met de wekelijkse activiteiten.

Uit de enquête onder actieve deelnemers uit de buurt blijkt dat er verschil is in deelname aan het project per seizoen. Het

EEN ZAAIKALENDER BIJ DE WORKSHOP VAN URBAN FARMING035 IN DE VERBINDINGSTUIN. IN HILVERSUM. URBAN FARMING035 IS EEN VAN DE DRIE PARTNERORGANISATIES VAN HET PROJECT.

populairste seizoen is -voor de hand liggend- de zomer, gevolgd door de lente, de herfst en tot slot de winter. In de zomer komt de helft van de actieve buurtbewoners minimaal 1x per week op de tuin. In de lente en de herfst is dat iets minder dan de helft (44%). In de lente en de zomer komt ongeveer een tiende van de deelnemers (bijna) dagelijks op de tuin. In de herfst is dit 5%. In de winter komt een kwart van de respondenten 1x per week of vaker naar de tuin, en 3% (bijna) dagelijks. Dat zijn respectabele aantallen voor het winterseizoen al heeft het Oranje Fonds intensievere streefdoelen geformuleerd voor de B-projecten: op den duur een constante wekelijkse deelname van circa 25 buurtbewoners het hele jaar door.

3.3 Actieve buurtbewoners: mannen & vrouwen, vooral autochtoon en ouder

De coördinatoren is gevraagd welk type buurtbewoner deelneemt aan hun initiatief. Telkens vroegen we naar twee van een paar: als de coördinator bijvoorbeeld aangeeft dat 40% van de deelnemers naar zijn inschatting vrouw is, kunnen wij daaruit opmaken dat het geschatte percentage mannen 60% is. De meeste projecten hebben zowel mannen als vrouwen als actieve deelnemers uit de buurt, op twee projecten na (één project betreft enkel vrouwen uit de buurt en één project enkel mannen).

Overwegend autochtone Nederlanders

Ook van actieve deelnemers hebben we kenmerken. De actieve deelnemers die de vragenlijst hebben ingevuld, hebben vooral een autochtone Nederlandse culturele achtergrond (94%). Slechts 16 deelnemers (van de 176) geven aan een dubbele culturele achtergrond te hebben. De tweede cultuur naast de Nederlandse is in die gevallen Turks, Marokkaans, Surinaams, Antilliaans, Frans, Hindoeistaans, Javaans, Oostenrijks, Roemeens en Taiwanees. Er is geen sprake van samenhang tussen culturele achtergrond en rol in het project (vrijwilliger, bezoeker of huurder).

Een vrijwilliger van het project Oosterhökjes in Brunssum vindt dat er meer aandacht mag gaan naar het betrekken van buitenlandse kinderen:

“Er is op dit moment een taalprobleem, waardoor ik niet goed weet of de kinderen toestemming hebben van hun ouders om in de tuin mee te helpen. Ik bel wel eens extra aan bij deze gezinnen, maar dan kom ik er niet altijd uit met de taal. We denken aan een welcomsbord voor in de tuin waarbij in alle talen iets geschreven wordt.”

DE VOEDSELTUIN OVERVECHT IN UTRECHT LIGT IN EEN MULTICULTURELE WIJK. HET BORD HEET IEDEREEN WELKOM: IN HET NEDERLANDS, TURKS, ARABISCH EN ENGELS.

Met name oudere buurtbewoners nemen deel

Begin 2016 verwachtten vijf projecten geen deelnemende buurtbewoners onder de 15 jaar. Slechts één initiatief (Natuurlijk Samen uit Zwolle) verwachtte meer deelnemers onder de 15 jaar (70%) dan boven de 15 jaar (30%) en de meest verwachte verhouding was 10% jonger dan 15 jaar en 90% ouder dan 15 jaar. Zo is het ook gelopen in 2016. De projecten bereiken met name oudere buurtbewoners. Er zijn zelfs vijf projecten die in 2016 vooral 65-plussers uit de buurt hebben bereikt. Er zijn maar vier coördinatoren die aangeven geen enkele deelnemer boven de 65 te hebben gehad in 2016. De gemiddelde leeftijd van de actieve buurtbewoners/vrijwilligers op de projecten is 56 jaar. De meeste actieve buurtbewoners die de vragenlijst hebben ingevuld, behoren tot de leeftijdscategorie 61-75 jaar (60 deelnemers).

Maar weinig 'gezinsprojecten'

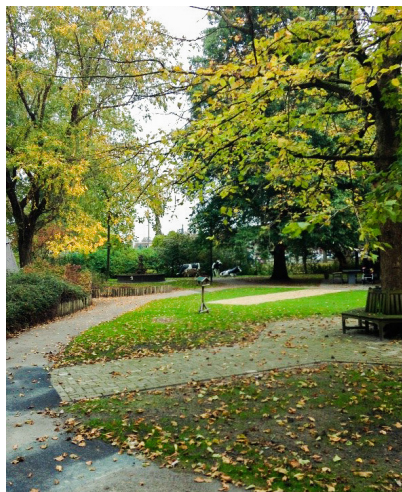
De coördinatoren geven aan dat gezinnen een beperkte groep deelnemers uit de buurt vormen. Dit is in overeenstemming met de verwachting en met wat de deelnemers zelf aangeven. De huishoudenssamenstelling van de actieve deelnemers die de vragenlijst hebben ingevuld, is: twee volwassenen zonder kinderen (32%), twee volwassenen met kinderen (27%) of alleenstaand (24%). Mensen zonder kinderen domineren in de actieve populatie op de tuinen.

3.4 Relatief hoog percentage kwetsbare buurtbewoners in de projecten

Om een beeld te krijgen van de kwetsbaarheid en de belemmeringen bij actieve deelnemers op de B-initiatieven, hebben we de projectleiders en de deelnemers hierover aanvullend bevraagd. Aan de projectleiders hebben we gevraagd te schatten hoeveel mensen met en zonder beperkingen er op de tuin komen. Meer dan de helft van de coördinatoren (15 van de 25) geeft in overeenstemming met hun verwachting aan dat 10% tot 30% van de betrokken buurtbewoners een beperking heeft. Vijf coördinatoren zetten dit percentage op 0% en twee projecten geven aan juist *vooral* buurtbewoners met een beperking te betrekken: Moestuyn Havenpark (Apeldoorn) en De Tuin van de Plataan (Amersfoort).

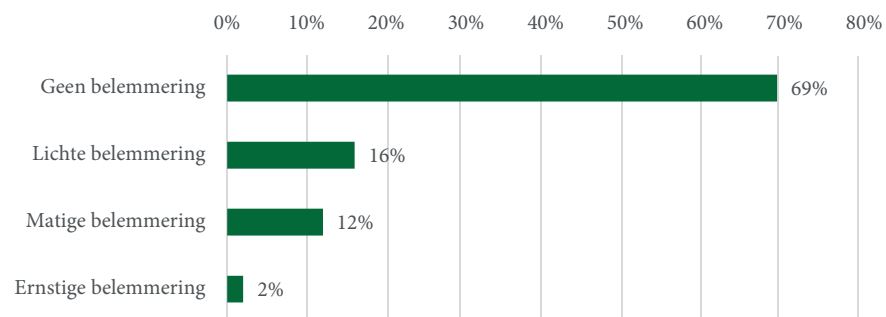
In de deelnemersenquête vragen we de deelnemers zelf om aan te geven in hoeverre zij belemmeringen ervaren in het meedoen aan de samenleving. Het merendeel van de geënquêteerde deelnemers uit de buurt ervaart geen beperkingen om mee te kunnen doen aan het

BIJ DE INTERACTIEVE GENERATIE ONTMOETINGSTUIN DE HOFSTEE IN ROTTERDAM HEEFT HET PROJECT EEN PAD AANGELEGD ZODAT DE TUIN ROLSTOELTOEGANKELIJK IS.

maatschappelijk leven. Vooral wat betreft taal en cultuur ervaren zij geen belemmering (97%). De deelnemers ervaren de meeste belemmeringen in algemene zin (gezondheid en moeite met bewegen). Rond de 32% van de respondenten ervaart hierbij een lichte, matige of ernstige belemmering. Een ernstige belemmering ervaren de deelnemers het vaakst op financieel gebied (4% van de respondenten).

FIGUUR 4. KUNT U AANGEVEN HOE DE VOLGENDE ZAKEN U BEPERKEN MEE TE DOEN IN DE MAATSCHAPPIJ? A. ALGEMENE LICHAAMELIJKE GEZONDHEID (N = 170).

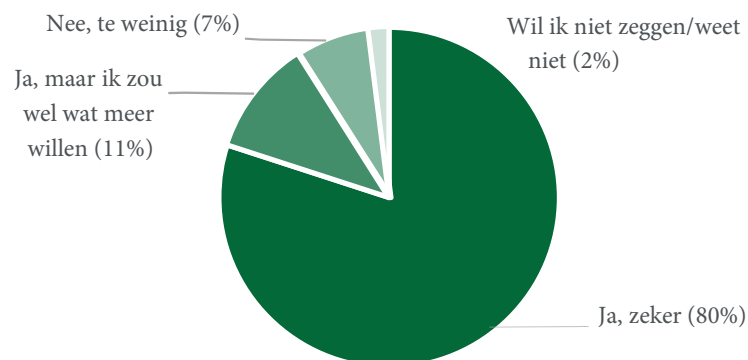
Bovenstaande percentages zijn opvallend in vergelijking met de Groen Verbindt A-initiatieven (buurttuinen die in 2015 een bedrag van maximaal €2500 ontvingen). Het percentage respondenten dat een belemmering ervaart op algemene lichamelijke gezondheid en lichamelijke beperkingen (moeite met bewegen) ligt bij de deelnemers aan de B-initiatieven namelijk 10% hoger dan bij deelnemers van A-initiatieven. Binnen de A-initiatieven ervaart 20% een lichte, matige of ernstige beperking op algemene lichamelijke gezondheid en 21% een belemmering op lichamelijke beperkingen (moeite met bewegen). B-initiatieven krijgen het voor elkaar om meer kwetsbare burgers te bereiken dan de A-initiatieven. Ook buiten de cliënten van de zorg- en opvanginstelling gerekend, slagen zij er in kwetsbaren uit de buurt te betrekken.

NB: De percentages deelnemers dat een beperking ervaart op de andere onderwerpen (psychische beperking, taal en cultuur, financiën en het gevoel er niet bij te horen) zijn wel vergelijkbaar bij A en B-projecten.

3.5 Overwegend: actieve en sociale burgers

Qua sociale contacten scoren de deelnemers aan de B-initiatieven ongeveer hetzelfde als het landelijk gemiddelde van KING op de vraag 'Vindt u dat u voldoende contacten heeft met andere mensen?' Vier vijfde van de deelnemers geeft aan voldoende contact te hebben met andere mensen, en 18% geeft aan wel meer contact te willen hebben met andere mensen. Dit percentage ligt bij de burgers in het KING bestand iets hoger, op 22%.

FIGUUR 5. VINDT U DAT U VOLDOENDE CONTACT HEEFT MET ANDERE MENSEN?

Deelnemers van B-initiatieven zijn actieve burgers

Zij zijn vaak ook elders actief en/of vrijwilliger, soms zelfs bij meerdere verenigingen. De helft van de respondenten op de deelnemersenquête is actief binnen een sportvereniging. Bijna een derde van de respondenten geeft aan in 2016 naast de tuin/groenactiviteiten ook elders vrijwilligerswerk te hebben gedaan in zorg en of welzijn. Nog een kwart (42 respondenten) geeft aan actief te zijn bij een overige (vrijtijds)vereniging,

voor bijvoorbeeld amateurkunst, muziek en theater. Ook is een kwart van de respondenten (naast de tuin) actief als vrijwilliger in natuurbeheer, milieu- of natuureducatie. 14% is actief bij een buurtvereniging. Slechts 8% van de respondenten geeft aan niet actief te zijn geweest naast de werkzaamheden op de tuin.

3.6 B-initiatieven tamelijk inclusief

De socioloog Dirk Postma – lector Welzijn Nieuwe Stijl aan NHL en Stenden – stelt dat bij buurttuinen en andere groene sociale initiatieven het gevaar van 'soort zoekt soort' op de loer ligt. Wanneer de kerngroep van initiatiefnemers divers is, zal dat meerdere typen burgers aantrekken en zal het initiatief daarmee inclusiever zijn. Maar, wanneer een kerngroep homogeen is op kenmerken als leeftijd, geslacht en culturele achtergrond zal het initiatief exclusiever zijn (dat wil zeggen meer andere groepen uitsluitend). In een onderzoek naar in- en uitsluiting op buurtboerderijen concludeert Postma dat burgerinitiatieven die aan alle eisen van openheid en inclusie voldoen, soms toch exclusie en segregatie in de hand werken (Postma, 2014 en 2016).

Voor de B-initiatieven zijn dit soort conclusies nog niet te trekken. Op culturele achtergrond lijken ze achter te blijven in diversiteit. Op inclusie van kwetsbaarheid en ervaren beperkingen lijken ze het goed te doen. Waarschijnlijk speelt hier een rol dat kwetsbaarheid via de organiserende zorg- en opvanginstellingen al een plaats heeft in het initiatief. Voor kwetsbare buurtbewoners wordt meedoen aan het initiatief dan gemakkelijker; de drempel wordt lager.

STADSTUIN DE EENDRACHT IN APPINGEDAM WIL HET GROOTSTE INSECTENHOTEL VAN NEDERLAND BOUWEN. DIT BLIJKT EEN GOEDE MANIER OM DE BUURT TE BETREKKEN.

4 Deelnemers uit de buurt: vaker buiten, meer contacten en meer kennis over groen

In dit hoofdstuk bespreken we wat de projecten voor de actieve deelnemers/vrijwilligers uit de buurt betekenen. De geënuquêteerde deelnemers uit de buurt geven aan dat ze het afgelopen jaar meer buiten zijn geweest (70%), nieuwe mensen hebben leren kennen in de buurt (83%) en meer te weten zijn gekomen over groen en natuur (70%). Op het gebied van veiligheid hebben de respondenten het afgelopen jaar de minste positieve veranderingen gerapporteerd: 51% van de respondenten geeft aan dat ze zich het afgelopen jaar niet veiliger zijn gaan voelen op straat.

Coördinatoren zien lichte veranderingen bij de buurtbewoners ten opzichte van de nulmeting. Bij de start van de projecten begin 2016 was een groot deel van de coördinatoren het bijvoorbeeld (helemaal) oneens met de stellingen dat buurtbewoners elkaar kennen (11) en dat zij contact met elkaar hebben (15). Nu, een jaar later, zijn deze aantallen gedaald naar respectievelijk 4 en 9. Verder lijkt de bekendheid van de projecten in de buurten licht toe te nemen. Geen enkele coördinator stelt meer dat buurtbewoners hun zorg- of opvanglocatie niet kennen. Steeds meer coördinatoren zeggen dat buurtbewoners de bewoners van de zorg/opvanglocatie goed/persoonlijk kennen (T0: 3x; T1: 6x).

De meeste coördinatoren lijken het nog steeds moeilijk te vinden om in te schatten of buurtbewoners zich veilig,

PENNEMES NODIGT DE BUURT UIT VOOR DE OPENING VAN DE DAKTUIN IN ZAANDAM.

gezond en gelukkig voelen. Net als vorig jaar kruisen coördinatoren nog steeds opvallend vaak de antwoordcategorieën 'neutraal' en 'weet niet' aan op de stellingen over hoe buurtbewoners zich voelen, zoals op de stelling 'Buurtbewoners voelen zich gezond' (zie onderstaande tabel).

Tabel 8. T1: Stellingen over buurtbewoners (N=25). Bron: Vragenlijst coördinatoren 2017.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet
Buurtbewoners kennen elkaar in de buurt	0	4	6	12	1	2
Buurtbewoners hebben veel contact met elkaar in deze buurt	1	8	9	5	0	2
Buurtbewoners staan voor elkaar klaar als dat nodig is in deze buurt	0	5	10	7	0	3
Buurtbewoners in deze buurt zijn niet eenzaam	3	10	5	1	0	6
Buurtbewoners voelen zich gelukkig in deze buurt	0	3	6	9	0	5
Buurtbewoners voelen zich veilig in deze buurt	0	7	6	7	0	5
Buurtbewoners in deze buurt voelen zich gezond	1	2	11	2	0	9
Buurtbewoners kennen onze zorg/opvanglocatie	0	0	3	15	5	2
Buurtbewoners kennen de bewoners van onze zorg/opvanglocatie goed/persoonlijk	3	7	6	5	1	3

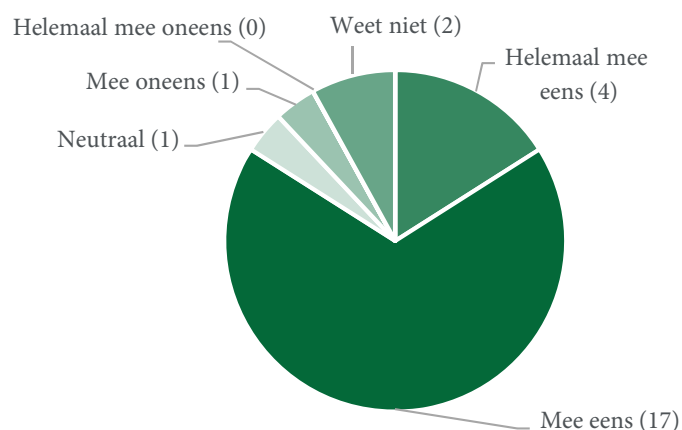
4.1 Vooral invloed op de directe deelnemers

De coördinatoren lieten in de nulmeting begin 2016 hoge ambities zien met betrekking tot de verwachte invloed van hun initiatief op de directe deelnemers en de buurt in zijn geheel. Hoe staat het er begin 2017 voor?

Invloed op deelnemers

Een groot deel van de projecten geeft aan in 2016 al stappen te hebben gezet in het bereiken van positieve invloed onder de deelnemers. Zo geeft meer dan driekwart van de coördinatoren aan dat hun initiatief de eenzaamheid van de deelnemers vermindert en deelnemers gelukkiger maakt en twee derde geeft aan dat deelnemers elkaar nu ook op andere momenten/vlakken helpen.

FIGUUR 6. ONS INITIATIEF VERMINDERT DE EENZAAMHEID VAN DEELNEMERS (N=25).

Deze directe positieve invloed van de B-projecten op deelnemers blijkt ook uit de respons op de deelnemersenquête. Hierin is aan deelnemers die in 2016 een positieve verandering hebben ervaren (op het gebied van gezondheid, buiten zijn, nieuwe mensen leren kennen, om hulp vragen, klaarstaan voor anderen en het gevoel van veiligheid; zie 4.3) gevraagd naar wat deelname aan de tuin hieraan heeft bijgedragen. Over het

algemeen zeggen zij dat deelname aan het project 'veel' of 'een beetje' heeft bijgedragen aan de veranderingen. De opties 'weinig' of 'niets' zijn beduidend minder aangevinkt, zie onderstaande tabel. Bijvoorbeeld bij de stelling 'Ik ben het afgelopen jaar meer te weten te komen over groen en natuur' geeft 90% van de respondenten die het hiermee helemaal of een beetje eens zijn aan dat dit door het Groen Verbindt project komt. En bij de stelling 'Ik heb het afgelopen jaar nieuwe mensen leren kennen in de buurt' ziet 89% van de respondenten een positief verband met het B-project. De respondenten die zich het afgelopen jaar veiliger zijn gaan voelen op straat brengen dit veel minder vaak in verband met het B-initiatief (49%).

Tabel 9. T1: De invloed van projecten op welbevinden van deelnemers uit de buurt. In welke mate heeft uw deelname aan de tuin bijgedragen aan uw welbevinden? Bron: Vragenlijst deelnemers 2017.

	Veel	Een beetje	Weinig	Niets	Weet niet
Ik ben met het afgelopen jaar gezonder gaan voelen (N=82)	20%	52%	17%	9%	2%
Ik ben het afgelopen jaar meer buiten geweest (N=118)	31%	45%	9%	11%	4%
Ik heb het afgelopen jaar nieuwe mensen leren kennen in de buurt (N=140)	42%	47%	6%	4%	1%
Sinds het afgelopen jaar durf ik meer mensen om hulp te vragen (N=60)	15%	50%	22%	12%	2%
Sinds het afgelopen jaar sta ik eerder voor andere mensen klaar (N=75)	19%	53%	16%	11%	1%
Ik voel me het afgelopen jaar veiliger op straat (N=43)	7%	42%	12%	28%	12%
Ik vind mijn woonomgeving er veel leuker uitzien het afgelopen jaar (N=92)	33%	44%	12%	9%	3%
Ik ben het afgelopen jaar meer te weten gekomen over groen en natuur (N=118)	42%	48%	8%	3%	0%
Ik ben het afgelopen jaar gelukkiger geworden (N=99)	19%	54%	14%	11%	2%

Op de open vraag aan de geënquêteerde deelnemers over wat zij het leukst vonden aan het Groen Verbindt project in 2016, antwoorden zij het vaakst het contact met andere buurtbewoners, vrijwilligers en de bewoners van de zorg- en opvanginstellingen (54x genoemd). Deelnemende buurtbewoners vinden het mooi om in de projecten de verbinding te zien ontstaan, zowel tussen actieve buurtbewoners onderling als tussen actieve buurtbewoners en cliënten.

4.2 Minder invloed op de buurt in zijn geheel

Een ruime meerderheid van de initiatiefnemers (22 van de 27) gaf begin 2016 aan dat hun project niet alleen iets zou betekenen voor de directe deelnemers, maar ook voor de buurt in zijn geheel. Hoe dat concreet vormgegeven zou worden was minder duidelijk. De projecten lijken een jaar later echter weinig invloed te hebben op de buurt buiten de deelnemers aan hun project. Zo antwoordt slechts één projectleider dat door Groen Verbindt alle buurtbewoners nu meer voor elkaar klaar staan en drie projecten geven aan dat de buurt nu op een prettige manier met elkaar om gaat. In de locatiebezoeken spreken we vaak met externe buurtorganisaties die niet direct bij het project zijn betrokken over de betekenis van de projecten in de buurt. In veel gevallen vertellen deze buurtorganisaties ons dat de projecten wel een rol spelen bij het opbouwen van sociale contacten, maar dat het nog te vroeg is om uitspraken te doen over de invloed op de buurt. Daarvoor zijn de projecten nog te kort actief of te onbekend.

De helft van de geënquêteerde deelnemers in de B-initiatieven geeft evenwel aan dat de buurt waar de tuin is gevestigd het afgelopen jaar vooruit is gegaan op het gebied van omgang tussen buurtbewoners, veiligheid en de staat van de openbare ruimte. Een kwart is van mening dat de buurt op deze factoren gelijk is gebleven. Volgens 4% van de deelnemers is de buurt achteruitgegaan. Aan de actieve deelnemers uit de buurt is in de enquête niet doorgevraagd in hoeverre de initiatieven volgens hen een rol spelen in de veranderingen in de buurt.

EEN BRUG VERBINDT BIJ DE OUDE MARS VAN ZORGSPPECTRUM HET ZAND IN ZWOLLE DE INSTELLING MET DE BUURT.

5 Deelnemers uit de zorg en opvang: wekelijks actieve cliënten

Dit hoofdstuk gaat over de deelnemende cliënten van zorg en opvang. Hoe vaak doen zij mee op de tuin? Aan wat voor soort activiteiten doen zij mee? Welk type cliënten doet mee? En wat levert deelname hen op?

Cliënten van zorg en opvang doen gemiddeld ongeveer 1 tot 2 keer in de week mee aan de activiteiten. Deze gemiddelde deelname van cliënten ligt hoger dan onder de buurtbewoners, maar er doen wel relatief minder cliënten van zorg en opvang mee aan de *wekelijkse* activiteiten (zie onderstaande tabel). Bij 11 van de 25 projecten doen 0 tot 5 cliënten uit zorg en opvang mee met de wekelijkse activiteiten en bij 10 projecten 5 tot 15 cliënten. Dit is minder dan verwacht.

Tabel 10. T1: Deelname aan wekelijkse activiteiten (N=25). Bron: Vragenlijst coördinatoren 2017.

Deelname aan wekelijkse activiteiten	Buurtbewoners	Cliënten van zorg- en opvang
0-5	7	11
5-15	10	10
15-35	5	1
25-35	0	1
35-50	1	2
Meer dan 50	2	0

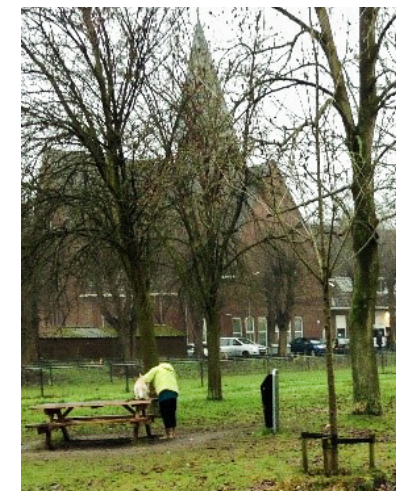
Bij de *maandelijkse* activiteiten doen bij de meeste projecten eveneens 0 tot 5 cliënten van zorg en opvang mee. Eén project, de Dakakker in Zaandam, betreft naar eigen zeggen meer dan 50 cliënten van zorg en opvang bij de maandelijkse activiteiten, maar die activiteiten vinden niet plaats op de tuin. Op het moment van het locatiebezoek van de onderzoekers -herfst 2016- was de tuin nog niet begonnen. Er was toen slechts een handjevol cliënten betrokken bij het project.

5.1 Ouderen vaakst betrokken door de projecten

De initiatiefnemers is gevraagd welke van de volgende soorten cliënten van zorg en opvang als deelnemer betrokken worden in hun initiatief:

- Ouderen
- Verstandelijk beperkten
- Lichamelijk beperkten
- Psychiatrisch beperkten
- Dak- en thuislozen
- Verslaafden
- Asielzoekers/vluchtelingen
- (ex-)Gedetineerden

DAK- EN THUISLOZEN VAN STICHTING ONTMOETING IN HARDERWIJK ZIJN DRIE KEER PER WEEK ACTIEF MET PARKONDERHOUD.

Ouderen worden door de meeste projecten betrokken. Twee derde van de projecten betreft ouderen als deelnemer bij het initiatief. Het gemiddelde aantal deelnemende ouderen blijkt lager te zijn dan verwacht (2016: 55, 2017: 37). Iets meer dan de helft van de projecten verwachtten in de nulmeting verstandelijk gehandicapten en psychiatrisch beperkten te betrekken met een gemiddelde verwachte deelname van 14, respectievelijk 10 deelnemers uit deze groepen. Deze verwachting komt uit: in 2016 geeft inderdaad iets meer dan de helft van de projecten aan dat deze groepen bij het project zijn betrokken (met een gemiddelde deelname van 11, respectievelijk 10 deelnemers uit deze groepen). Dak- en thuislozen (4) en ex-gedetineerden (4) worden het minst in de projecten betrokken. Uit deze doelgroepen is het aantal deelnemers ook het laagst.

5.2 Cliënten doen vaker mee aan het maatschappelijke leven in de buurt

Coördinatoren laten weten dat er een kleine verbetering zit in het welbevinden van zorg- en opvangcliënten in de buurt in de loop van 2016. De grootste verandering is te zien in de mate waarin cliënten meedoen aan het maatschappelijk leven in de buurt. Waar vorig jaar 3 van de 27 coördinatoren het (helemaal) eens waren met de stelling dat cliënten van zorg en opvang meedoen aan het maatschappelijk leven in de buurt, zijn dit er nu 9 van de 25 (zie tabel 11). Bij de andere stellingen over cliënten van zorg- en opvanginstellingen in de buurt is er sprake van een kleine positieve verschuiving. Coördinatoren antwoorden vaker ‘neutraal’ op de positief gestelde vragen naar geluk, gezondheid, veiligheid en voor elkaar klaarstaan e.d., terwijl zij in de nulmeting vaak ‘(helemaal) mee oneens’ aanvinkten.

Opvallend is dat zowel in de T0 als T1 meting maar één coördinator aangeeft dat cliënten van zorg- en opvanginstellingen in de buurt zich gezond voelen. Ongeveer een derde van de coördinatoren zegt het antwoord niet te weten op de vraag of cliënten zich gelukkig, veilig, gezond of eenzaam voelen in de buurt.

Tabel 11. T1: Stellingen over cliënten van zorg- en opvanginstellingen in de buurt (N=25).

Bron: Vragenlijst coördinatoren 2017

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neu- traal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet
Cliënten van zorg en opvang kennen elkaar in deze buurt	0	6	6	7	1	5
Cliënten van zorg en opvang hebben veel contact met elkaar in deze buurt	0	8	3	8	1	5
Cliënten van zorg en opvang staan voor elkaar klaar als dat nodig is in deze buurt	0	7	9	3	1	5

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neu- traal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet
Cliënten van zorg en opvang in deze buurt zijn niet eenzaam	0	8	6	3	0	8
Cliënten van zorg en opvang voelen zich gelukkig in deze buurt	0	3	7	7	0	8
Cliënten van zorg en opvang voelen zich veilig in deze buurt	0	2	7	8	0	8
Cliënten van zorg en opvang in deze buurt voelen zich gezond	0	4	13	1	0	7
Cliënten van zorg en opvang doen mee aan het maatschappelijk leven in de buurt	2	9	3	9	0	2

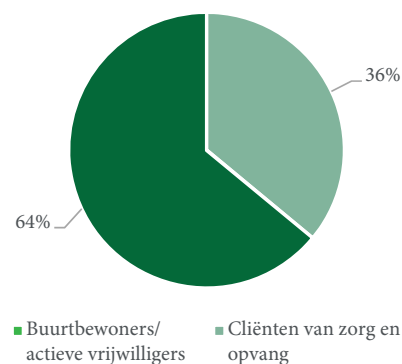
Op locatiebezoek vertellen de cliënten vaak dat de tuin veel voor hen betekent. Niet eens zozeer als plek om in te werken, maar meer als aangename plek om te zijn, te voelen, te ruiken en anderen te ontmoeten. Voor veel cliënten brengen de tuinen ook herinneringen aan vroeger of thuis terug.

“De tuin betekent veel voor me, het is echt van belang. Ik heb er belang bij want dan heb ik ook wat anders te doen dan werken bij de dagopvang, wat ik normaal altijd doe. Lekker in de tuin bezig zijn en een praatje maken.”, aldus een cliënt bij Stadstuin de Eendracht op het locatiebezoek in Appingedam.

5.3 Meer buurtbewoners dan cliënten van zorg en opvang nemen deel

De coördinatoren verwachtten begin 2016 een ongeveer gelijke verdeling in de samenstelling van de deelnemers; 56% buurtbewoners/ actieve vrijwilligers en 44% cliënten van zorg en opvang. Uit de T1 meting in januari 2017 blijkt dat samenstelling het afgelopen jaar iets anders lag: er doen in verhouding meer buurtbewoners/ actieve vrijwilligers (64%) mee aan de projecten dan cliënten van zorg en opvang (36%). Dit strookt met het beeld dat cliënten soms moeilijker te betrekken zijn (Van der Klein en Bulsink, 2016¹⁵). Ook is het reservoir van min of meer gezonde buurtbewoners groter dan dat van cliënten. Er speelt hier echter ook iets anders mee, met name in de ouderenzorg en de GGZ. Voor veel cliënten is het dierkwart van het jaar te koud om naar buiten te gaan. Cliënten hebben problemen met bewegen en hebben het dus eerder koud. Op onze vraag “Komt u vaak in de tuin?”, is het antwoord vaak: “Als het lekker weer is!”. Daarnaast spelen er in de zorg regels die het zelfstandig naar buiten gaan van cliënten kunnen begrenzen. Het verschilt per cliënt of die al dan niet zonder professionaal naar buiten mag/gaat.¹⁶

FIGUUR 7. SAMENSTELLING DEELNEMERS IN 2016 (N=25).

Op de locatiebezoeken zien we dat een aantal projectleiders moeite hebben met het betrekken van kwetsbare cliënten bij het initiatief. Toch vinden zij vaak passende oplossingen.

De coördinator van de tuin de Plataan in Amersfoort vertelt:

“Het blijft lastig om bewoners met beperkingen fysiek iets te laten doen in de tuin. Mensen die hier wonen zitten in een rolstoel of zijn dementerend. Zaaïen, verplanten en onkruid wieden lukt niet. Ze krijgen wel eens wat simpele taken zoals boontjes plukken en water geven. Ook is er met één cliënt langs de deuren gegaan in de buurt om groenten te verkopen. Hier werd goed op gereageerd en de cliënt heeft het er nog steeds over.”

Ook in Apeldoorn, waar verslaafden worden betrokken bij het project, worden creatieve oplossingen bedacht om de cliënten te betrekken ondanks hun beperkingen:

“Toch blijft het een doelgroep met een lage aandachtspanne. Dit betekent dat ze soms maar voor korte tijd komen schoffelen. Ook niet alle cliënten houden van zoveel drukte, waardoor ze juist op andere tijdstippen komen. Eén van de cliënten van Omnizorg stond al lang naar het project te kijken. Toen de vrijwilligers vroegen of hij wilde helpen, zei hij dat hij alleen de bonen interessant vond. Hij is toen een aantal keer geweest en heeft zich ook echt alleen bezig gehouden met de bonen. Hij is door de rest als ‘hoofd bonen’ betiteld.”

TWEE CLIËNTEN VAN REINAERDE IN NIEUWEGEIN VAN GEINOORD OP WEG NAAR HUIS

¹⁵ [...] een belangrijke taak van de activiteitenbegeleiders [is om] de bewoners te motiveren. Dat is wel eens lastig. Zo zijn er slechts enkele mensen geïnteresseerd in het werken in de moestuin en kost het vrij veel moeite om hen daarin te betrekken. Vaak hebben bewoners geen zin, of zijn ze er snel op uitgekeken: “Je boekt wel wat winst, maar sommige bewoners moet je heel erg activeren”. Het moestuinproject bij GGZ-opvang de Brecht in Amsterdam Zuid Oost werd daarom door de activiteitenbegeleiders in 2015 deels een succes genoemd, deels heel tijdrovend.

¹⁶ Binnen de HKZ-normen zijn overigens geen specifieke eisen met betrekking tot dit onderwerp opgenomen. Wel spelen hier twee zaken die bijvoorbeeld in de besluitvorming over een vijfde bij de tuin in Roden meegespeeld hebben:

- Is duidelijk wie de verantwoordelijkheid heeft op het moment dat cliënten zich in de tuin bevinden. Is dat een van de betrokken organisaties of is dit op eigen verantwoordelijkheid van de cliënten. In het laatste het geval is dit dan ook overlegd met de cliënt en heeft deze daarmee ingestemd.
- Heeft de organisatie een risico-inventarisatie gemaakt ten aanzien van deze activiteit en afspraken gemaakt om deze risico's te beheersen? Dit hoeft niet te betekenen dat alle risico's voorkomen moeten worden, maar wel dat de organisatie zich bewust is van de risico's en daar waar mogelijk maatregelen heeft genomen om deze te voorkomen of met de gevolgen daarvan om te gaan..

6 Contact tussen buurtbewoners en cliënten van zorg en opvang: samen doen verbindt

De B-initiatieven in Groen Verbindt hebben als expliciet doel verbinding te creëren tussen enerzijds buurtbewoners en anderzijds kwetsbare doelgroepen in zorg- of opvanginstellingen: mensen met een verstandelijke beperking, mensen met niet-aangeboren hersenletsel, (demente) ouderen, verslaafden en asielzoekers. Dit hoofdstuk bespreekt welke activiteiten worden georganiseerd om juist deze ontmoeting tot stand te brengen en welke ontwikkelingen er zijn in het contact tussen buurtbewoners en cliënten van zorg en opvang. Ook hebben we onze respondenten gevraagd wat deelname aan de projecten bijdraagt aan het contact en de onderlinge hulp tussen beide groepen.

6.1 Ontmoetingsactiviteiten niet seizoensgebonden

Activiteiten in het kader van ontmoeting vinden gemiddeld 10 keer per maand plaats binnen de initiatieven; van 11 keer per maand in de zomer tot 9 keer per maand in de winter. Activiteiten in het kader van ontmoeting zijn dus niet seizoensgebonden. De ontmoetingsactiviteiten vinden vaker plaats dan de coördinatoren hadden verwacht begin 2016. Wel verschilt het aantal ontmoetingsactiviteiten sterk tussen de projecten: van (bijna) dagelijks tot minder dan één keer in de maand. Uit de locatiebezoeken blijkt dat het voor sommige projecten moeilijk is om een moment te vinden dat buurtbewoners en cliënten samen kunnen zijn op de tuin. Vrijwilligers kunnen bijvoorbeeld alleen in de avond of in het weekend en cliënten alleen op een doordeweekse ochtend omdat er dan personeel is dat hen begeleiden kan.

Bij Natuurlijk Samen, het project van Zorgspectrum Het Zand in Zwolle is de continuïteit in ontmoetingsactiviteiten goed zichtbaar. Het project zoekt de verbinding met de buurt door maandelijkse natuuractiviteiten aan te bieden voor zowel cliënten als buurtbewoners. Elke maand staat er één activiteit op het programma, bijvoorbeeld een Oertijdtag, samen vissen en sterrenkijken.

“Op de nestbouwactiviteit en de visactiviteit was er mooi voorbeeld van contact tussen de buurtbewoners en een cliënt zichtbaar. Een cliënt van Het Zand kan niet praten, maar wel geluidjes maken. Dit ging bij de nestbouwactiviteit heel leuk. Bij de visactiviteit zei een dochter tegen haar moeder: “Hé mama, daar is die mevrouw weer!”. Binnen de activiteiten die worden georganiseerd werkt het goed om groepjes of teams te maken waarin een mix ontstaat tussen de kinderen, andere wijkbewoners en de bewoners van het Zand. Dit werkt, de verbinding is dan sneller gelegd.” aldus de projectleider.

STERRENKIJKAVOND VAN HET PROJECT NATUURLIJK SAMEN IN ZWOLLE BIJ DE OUDE MARS MAAKT DUIDELIJK: KIND VERBINDT!

Ontdek de sterrenhemel bij de Oude Mars Zwolle!

Op de historische boerderij de Oude Mars in Zwolle wordt op woensdag 19 oktober een open sterrenkijkavond georganiseerd door de Vereniging voor Vrees- en Sterrenkunde Thales. Vanaf 19:00 uur tot 21:00 uur kunnen jong en oud (bij goed weer) door verschillende telescopen de sterrenhemel bewonderen.

De sterrenhemel oogst altijd de bewondering van veel mensen. Het schitteren van duizenden sterren op honderden lichtjaren afstand bevestigt de nietigheid van de mens. Slechts weinig Nederlanders beseffen wat eigenlijk aan de sterrenhemel te zien valt. Naast het kijken door een telescoop wordt er ook een presentatie gegeven, zodat op verschillende manieren iedereen een blik in het heelal wordt gegund. Bij bewolkt weer zal de focus op het binnenprogramma liggen.

- Bij goed weer is met het blote oog en nog beter met een telescoop de rode planeet Mars te bewonderen
- Ontdek welke sterrenbeelden er allemaal zichtbaar zijn
- Maak kennis met de bolvormige sterrenhopen
- Ontdek de nevels en sterrenstelsels, bijvoorbeeld de Andromedanevel
- Neem je eigen verrekijker of telescoop mee!

Wanneer?
Woensdag 19 oktober, van 19:00 uur tot 21:00 uur.

Waar?
De Oude Mars (De Mars 19, Zwolle).

Voor wie?
Alle bewoners van Zwolle Zuid (kinderen vanaf 6 jaar) en De Oude Mars zijn welkom.

Kosten?
Je betaalt niets en er staat een kopje koffie of thee voor je klaar.

Aanmelden?
Aanmelden is niet nodig, je bent welkom. Kom je met een groep? Dan vinden wij het fijn om dat van tevoren te weten.

Meenemen?
Eigen verrekijkers en telescopen (er zijn twee telescopen aanwezig)

Vragen?
Wilt u meer weten over het project Natuurlijk Samen, dat gefinancierd wordt door het Oranje Fonds? Dan kunt u contact opnemen met:

Moniek Belman
m.belman@hetzand.nl
038-4687754

of

Peter Adema
adema@natuurlijksamen.nl
06-30569320

6.2 Ontmoeting bij groen en eten

Uit een open vraag blijkt dat de projecten vooral activiteiten op de tuin inzetten om ervoor te zorgen dat buurtbewoners en cliënten elkaar ontmoeten (18x genoemd). Het (moes)tuinieren en het onderhoud aan de tuin zijn populair, maar ook samen koken, samen eten en barbecues zijn belangrijk (13x). Door tien projecten zijn educatieve activiteiten, zoals workshops, les over tuinieren en voorleesmiddagen ingezet om ontmoeting te creëren. De coördinatoren gebruiken verder de jaarlijkse themavieringen zoals burendag, NL doet, seizoensfeesten en vieringen voor feestdagen voor het bevorderen van ontmoeting (11x genoemd). Tot slot zetten vijf coördinatoren creatieve activiteiten zoals knutselen en vier coördinatoren het samen drinken van thee en koffie in als ontmoetingsactiviteit. Eén project geeft aan dat er geen activiteiten in het kader van ontmoeting plaatsvinden.

Groepsactiviteiten zijn het allerbelangrijkst voor de ontmoeting. Maatjesprojecten of andere één-op-één-activiteiten worden veel minder georganiseerd. De groepsbijeenkomsten staan dan open voor de zorg- en opvangcliënten én de buurtbewoners. Tweeëntwintig van de projecten doen zulke groepsactiviteiten. Vanwege de weergevoelighed van de cliënten is tuinieren niet altijd de meest ideale activiteit om kennismaking te organiseren.

DE BUURTTUIN VOGELLANDEN IN ZWOLLE ORGANISEERDE VERSCHILLENDE KOOKACTIVITEITEN.

Bij het project De buurtvoedseltuin als groene verbinding in Biezenmortel organiseren vrijwilligers uit de buurt samen met de cliënten elke 4 of 5 weken een kookactiviteit. De vrijwilligers verzorgen samen met cliënten het eten en maken bijvoorbeeld samen soep. Ze nodigen buurtbewoners uit om te komen eten. Het eten blijkt een goede activiteit voor ontmoeting:

“Het contact met de cliënten is heel leuk, er wordt veel met ze gekletst. Ook worden veel grapjes gemaakt, zoals ‘geen vingers erbij hé, als we snijden’. Dit contact is echt door het project ontstaan, en zou minder makkelijk ontstaan zonder het project”, aldus een vrijwilliger.

Een cliënt deelt het enthousiasme van de vrijwilliger:

“Ik vond het koken heel leuk. Met haar erbij was helemaal fantastisch.” Hij wijst daarbij naar een vrijwilliger.

6.3 Meer contact en wederzijds begrip tussen buurtbewoners en cliënten

Er is sprake van een positieve ontwikkeling in het contact tussen buurtbewoners en cliënten die betrokken zijn bij de projecten. De coördinatoren gaven in de nulmeting (T0) aan dat buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen elkaar in de meeste buurten wel tegenkwamen en gedag zeiden, maar dat zij verder niet veel contact met elkaar hadden, laat staan dat er sprake was van wederzijds begrip of dat zij voor elkaar klaar stonden als dat nodig is. Dit ligt nu anders. De grootste verandering is zichtbaar in het wederzijdse begrip tussen buurtbewoners en cliënten. In de nulmeting vonden 3 van de 27 coördinatoren dat er sprake was van wederzijds begrip tussen buurtbewoners en cliënten in hun buurt. Nu, een jaar later, is dit aantal gestegen naar 10 van de 25. Verder zijn buurtbewoners en cliënten elkaar vaker gedag gaan zeggen. In de eerste meting zijn 13 van de 25 coördinatoren het (helemaal) eens met de stelling dat buurtbewoners en cliënten elkaar gedag zeggen, terwijl dit er in de nulmeting 8 van de 27 waren. Ook blijkt dat cliënten en buurtbewoners elkaar vaker op straat tegenkomen.

Tabel 12. T1: Stellingen over buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen (N=25).
Bron: Vragenlijst coördinatoren 2017.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neu- traal	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet
Buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen in deze buurt komen elkaar op straat tegen	2	3	4	15	1	0
Buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen in deze buurt zeggen elkaar gedag	1	4	6	13	0	1
Buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen hebben veel contact met elkaar	5	12	7	1	0	0
Er is wederzijds begrip tussen buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen in de buurt	3	4	9	4	0	5
Buurtbewoners en cliënten van zorg- en opvanginstellingen in deze buurt staan voor elkaar klaar als dat nodig is	3	4	9	4	0	5

Deze door de coördinatoren geconstateerde veranderingen liggen in lijn met wat deelnemers uit de buurt hier zelf over rapporteren. Vier vijfde van de respondenten op de deelnemersenquête begin 2017 zegt sinds het afgelopen jaar (nieuwe) bewoners van de zorg- of opvanginstelling te kennen. Twee derde van de respondenten groet de bewoners van de zorg- of opvanginstelling vaker en ook twee derde maakt vaker een praatje met ze. De stelling 'Sinds het afgelopen jaar doe ik vaker iets samen met de/een bewoner(s) van de zorg- of opvanginstelling' gaat op voor 56% van de deelnemers. 50% van de deelnemers heeft in 2016 meer voor de bewoners van de zorg- of opvanginstelling klaargestaan als dit nodig was. We zullen er in de volgende jaren op letten of deze cijfers veranderen.

6.4 Directe invloed op nieuwe contacten, praten en samen doen

Aan de deelnemers die in 2016 een positieve verandering hebben ervaren in het contact met cliënten is gevraagd hoe de tuin hieraan bijdraagt. Over het algemeen geven de deelnemers aan dat deelname aan de tuin/het B-project 'veel' of 'een beetje' heeft bijgedragen aan de veranderingen. Dit verband is het sterkst bij de stellingen:

- 'Ik heb het afgelopen jaar (nieuwe) bewoners van de zorg- of opvanginstelling leren kennen.'
- 'Sinds het afgelopen jaar maak ik vaker een praatje met de/een bewoner(s) van de zorg- of opvanginstelling.'
- 'Sinds het afgelopen jaar doe ik vaker iets samen met de/een bewoner(s) van de zorg- of opvanginstelling.'

Bij deze stellingen geeft 93% van de respondenten aan dat het B-project heeft bijgedragen aan de verandering. Van de 109 respondenten die sinds het afgelopen jaar vaker gedag zeggen tegen de bewoners van de zorg- of opvanginstelling betrokken bij het B-initiatief, denkt 88% van de deelnemers dat het B-initiatief hieraan heeft bijgedragen. Bij het verband tussen het B-initiatief en klaarstaan voor de cliënten van de zorg- of opvanginstelling zijn de deelnemers veel voorzichtiger: 53% van de 82 respondenten denkt dat het groenproject heeft bijgedragen aan vaker klaarstaan voor de ander ('veel' of 'een beetje'). Ongeveer 65 respondenten zeggen dat de tuin 'veel' (51%) heeft bijgedragen aan hun nieuwe contacten in zorg en opvang en ongeveer 33 respondenten (42% van 82) zeggen dat de tuin 'veel' heeft bijgedragen aan het feit dat zij meer klaar staan voor mensen in zorg en opvang. Daarmee kunnen we concluderen dat de tuinen die ondersteund worden door het Oranje Fonds daadwerkelijk verbinding mogelijk maken tussen groepen die elkaar eerder in het dagelijks leven niet of nauwelijks zagen. Op kennismaking en ontmoeting worden dit eerste jaar grotere stappen gemaakt dan op sociale betrokkenheid.

Tabel 13. T1: De invloed van projecten op het contact tussen deelnemers uit de buurt en bewoners van de zorg- en opvanginstellingen. Bron: Vragenlijst deelnemers 2017

In hoeverre heeft uw deelname aan de tuin bijgedragen aan meer/beter/ander contact?	Veel	Een beetje	Weinig	Niets	Weet niet
Ik heb afgelopen jaar (nieuwe) bewoners van de zorg- of opvanginstelling leren kennen (N=130)	51%	42%	5%	2%	1%
Sinds het afgelopen jaar zeg ik de bewoners van de zorg- of opvanginstelling vaker goedendag (N=109)	49%	39%	9%	3%	1%
Sinds het afgelopen jaar maak ik vaker een praatje met de/een bewoner(s) van de zorg- of opvanginstelling (N=110)	52%	41%	6%	2%	0%
Sinds het afgelopen jaar doe ik vaker iets samen met de/een bewoner(s) van de zorg- of opvanginstelling (N=93)	53%	40%	3%	4%	0%
Sinds het afgelopen jaar heb ik meer voor de bewoners van de zorg- of opvanginstelling klaargestaan als dat nodig was (N=82)	42%	11%	40%	4%	4%

6.5 Beeldvorming: “Ze genieten er zichtbaar van”

De deelnemers zijn in een open vraag ook gevraagd naar het beeld dat zij hebben van de bewoners van de zorg- of opvanginstelling. Ongeveer 30 respondenten geven aan (nog) geen goed beeld te hebben van de bewoners van de zorg- of opvanginstelling. Van de respondenten die wel een beeld hebben is een grote meerderheid positief. De respondenten beschrijven de cliënten vooral als betrokken, enthousiast, geïnteresseerd en gemotiveerd (34x). Verder vinden de actieve deelnemers uit de buurt de cliënten aardig, gezellig, leuk of grappig (30x). Een respondent stelt: “Ze hebben meer humor dan ik dacht!”. Zeven respondenten beschrijven de cliënten als competente mensen die hen goed helpen binnen het initiatief. Verder staan respondenten stil bij de meerwaarde van het initiatief voor de cliënten: 32 keer worden antwoorden gegeven als “het doet ze goed”, “ze genieten er zichtbaar van”, “het geeft ze voldoening” en “ze voelen zich weer gewaardeerd”. Een aantal respondenten benoemt de kwetsbaarheid van de cliënten, bijvoor-

beeld hun eenzame positie, lichamelijke beperkingen en verslavingen (17x). Eenentwintig keer wordt een minder positief beeld van de cliënten geschetst. Vooral de lage mate van betrokkenheid van de cliënten bij de initiatieven stoort de actieve deelnemers uit de buurt: “Ze zijn lastig actief te krijgen” en “De cliënten hebben soms een afwachtende en weinig initiatiefrijke houding”. Verder geven sommige respondenten aan dat de cliënten veel begeleiding nodig hebben. Opvallend is dat slechts drie respondenten in hun antwoorden op deze vraag over de cliënten de term ‘we’ gebruiken. Een respondent zegt bijvoorbeeld: “We zijn allemaal gelijk in de tuin, ongeacht afkomst, handicap”, verder wordt veelal over de cliënten gepraat met gebruik van het woord ‘ze’. Nog niemand van de deelnemers zegt dat hij vrienden is geworden met een cliënt.

Een vrijwilliger van het project Een groene brug in Heiloo merkt duidelijke verschillen tussen verschillende cliënten op:

“In het voorjaar hing er ineens een tekening in de tuin en was er wat gereedschap neergezet. We wisten niet waar dit vandaan kwam. Later was ik met een cliënt aan het praten en vertelde hij dat hij dit had gedaan. Elke cliënt is anders. De één praat voluit, de ander komt alleen kijken maar zegt niks. Weer een ander loopt meteen weg.”

‘Doen genieten’ als drijfveer

Uit de antwoorden van de actieve deelnemers in de B-initiatieven blijkt dat vrijwilligers voldoening halen uit het feit dat zij van betekenis zijn voor een ander. Dit strookt met bevindingen uit eerder onderzoek. Onder andere het afstudeeronderzoek van Inez van de Wiel (Radboud Universiteit, 2017) gaat hierop in. Zij benoemt de drijfveren van vrijwilligers om te participeren in groene initiatieven.¹⁷ De vijf drijfveren van burgers zijn wat betreft Van de Wiel: (1) Verantwoordelijkheidsgevoel, het van betekenis willen zijn voor een ander, (2) Verbinding, de behoefte aan sociaal contact en het uitbreiden van het netwerk (3) Verdieping, de behoefte aan zelfontplooiing en bewustwording over eten en een actieve levensstijl, (4) Vermaak, de passie voor groen en het simpelweg

17 Van de Wiel, I. (2017). Drijfveren voor participatie in groene initiatieven: is het gras groener in de leefstijlbenadering? Masterscriptie Radboud Universiteit Nijmegen. Op basis van 35 interviews met vrijwilligers bij zes groene initiatieven in Amsterdam, Dordrecht, Eindhoven, Gilze, Groningen en Lent (allen niet behorend tot de A- of B-projecten van het Groen Verbindt programma), ontwikkelde zij het 5V-model. Met het 5Vmodel geeft Van de Wiel via een leefstijlbenadering invulling aan de factor ‘Like to’ (de motivatie tot participeren) uit het CLEAR-model van Lowndes, Pratchett en Stoker (2006).

leuk vinden om met de handen bezig te zijn en (5) Verbeteren van de leefomgeving, de behoefte om de eigen buurt te veraangename of op te knappen, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van verloedering.

In de enquêtes van Groen Verbindt vragen we niet expliciet naar de motivaties van vrijwilligers.¹⁸ Maar tijdens de locatiebezoeken is daar natuurlijk wel informatie over naar boven gekomen. Vooralsnog zien we dat verantwoordelijkheidsgevoel en de behoefte aan verbinding en vermaak de boventoon voeren bij de vrijwilligers in de

TIJDENS DE LENTEACTIVITEIT VAN SAMEN SCHEPPEN - GROEN VERBINDT OOSTERBEEK MAKEN VRIJWILLIGERS EN BEWONERS VAN WOONZORGCENTRUM VERBURGT-MOLHUYSEN STAETE GROENSTUKJES: BINNEN GENIETEN VAN HET GROEN!

B-projecten. Op de vraag of de deelnemers meer contact zouden willen met de bewoners van de zorg- of opvanginstelling wordt wisselend gereageerd: ongeveer een derde zou dit wel willen, een derde niet en een derde weet dit niet. Opvallend is dat deelnemers die aangeven te weinig contact te hebben met andere mensen, niet meer behoefte hebben aan contact met de bewoners van zorg- op opvanginstelling dan deelnemers die al voldoende contact hebben met andere mensen.

Tabel 14. Contact met andere bewoners. Bron: Vragenlijst deelnemers 2017

T1: Zou u meer contact willen met de bewoners van de zorg- of opvanginstelling?			
T1: Vindt u dat u voldoende contacten heeft met andere mensen?	Ja	Nee	Weet niet
Ja, zeker (N=135)	34%	36%	30%
Ja, maar ik zou wel wat meer willen (N=19)	37%	17%	47%
Nee, te weinig (N=11)	9%	18%	73%
Wil ik niet zeggen/weet niet (N=4)	0%	50%	50%

De respondenten die aangeven meer contact te willen met de bewoners van de zorg- of opvanginstelling is gevraagd wat zij samen zouden willen doen. Een derde van de deelnemers wil samen aan tuinonderhoud doen, de helft van de respondenten zou willen praten en ongeveer een derde van de respondenten wil gezamenlijk iets drinken, koken en een feest of barbecue houden. Andere minder populaire activiteiten om te ondernemen met de bewoners van de zorg- of opvanginstelling zijn het bezoeken van een markt (5%), de buurt onderhouden (5%) en winkelen of boodschappen doen in de buurt (8%).

6.6 Toenemend contact tussen buurtbewoners en bewoners van zorg- en opvanginstellingen

Het contact tussen deelnemers uit de buurt en bewoners van de zorg- en opvanginstellingen gaat in de verzameling B-projecten over het algemeen goed. Veel beter dan in bijvoorbeeld een eerder onderzoek dat het Verwey-Jonker Instituut deed bij De Brecht, een opvang van mensen met zware psychiatrische problematiek in Amsterdam Zuid-oost (Van der Klein et al, 2015 en 2016). De Brecht startte in de loop van 2015 een buurt

¹⁸ De onderzoekers zullen de komende jaren meer op motivatie doorvragen tijdens het locatiebezoek.

moestuintje op een veldje tussen de laagbouw. Het was de bedoeling dat buurtbewoners en cliënten elkaar hier zouden ontmoeten, maar dat lukte niet. Bij de B-projecten van Groen Verbindt zien we dat het contact wel lukt, dat het vaker plaatsvindt, en dat het voorzichtig invloed heeft op de beeldvorming over cliënten in zorg en opvang.

De activiteiten die de B-projecten organiseren hebben vooral invloed op *kennismaking en ontmoeting* tussen groepen die elkaar niet zo makkelijk tegenkomen en iets minder op *sociale betrokkenheid en onderlinge hulp*. Als we de piramide uit de inleiding weer voor de geest halen (zie pagina 4), dan ervaren meer deelnemers vooruitgang op de thema's lager in de piramide:

- Elkaar op straat tegenkomen/elkaar van gezicht kennen.
- Elkaar gedag zeggen/groeten.
- Een praatje met elkaar maken.
- Samen een activiteit/activiteiten doen.

Hoe hoger in de piramide –iets weten van elkaar situatie, begrip voor elkaar hebben, elkaar hulp bieden, hulp vragen en vriendschap– hoe lager de deelnemers uit de buurt scoren. De vriendschapsband is nog door geen enkele deelnemer genoemd.

HET MEIFEEST IN DE TUIN BIJ HET AZC HEERHUGOWAARD BRENGT DE BUURT NAAR HET PROJECT. FOTO: STURM UNGER FOTOGRAFIE.

7 Samenwerking en geleerde lessen

De 25 B-projecten werken voornamelijk samen met professionele zorgorganisaties, bewoners-initiatieven/bewonersverenigingen, professionele welzijnsinstellingen en (deel)gemeenten. Met deze typen organisaties werken respectievelijk 20, 20, 19 en 16 initiatieven samen. De projecten werken het minst vaak samen met zelforganisaties van migranten, religieuze organisaties of sportverenigingen. Geen enkel initiatief geeft aan niet samen te werken met andere organisaties. In de ‘anders, namelijk’ categorie die zes keer is aangekruist op T1, wordt samenwerking met scholen vijf keer genoemd. Verder noemt een project de schaak- en fotoclub en de woningcorporatie als samenwerkingspartner.

Tabel 15. Met welke typen organisaties werkt u in het project samen? Meerdere antwoorden mogelijk. Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Type verbonden organisaties	2016	2017
(deel)Gemeente	16	16
Professionele zorgorganisatie(s)	23	20
Professionele welzijnsinstelling(en)	15	19
Professionele organisatie voor natuurbeheer en milieu educatie	10	11
Sportvereniging(en)	1	2
Ondernemersvereniging	4	5
Bewonersinitiatief/Bewonersvereniging	18	20
Zelforganisatie van migranten	1	1
Vrijwilligersorganisatie in zorg of welzijn	7	4
Vrijwilligersorganisatie in natuurbeheer of milieu educatie	6	7
Religieuze organisatie	2	2
Anders, namelijk...	10	6
Wij werken niet samen met andere organisaties	0	0

Tevreden over de samenwerking

Coördinatoren zijn tevreden over de samenwerking tussen de coalitiepartners: ze geven de samenwerking gemiddeld een 7,6 (2016: 7,5). Waar vorig jaar één onvoldoende werd gegeven (door Groen Trefpunt, IJsselstein), zijn de onvoldoendes op T1 weg. Drie projecten geven de samenwerking een zes (Verbindingstuin Gooiers Erf, Hilversum; De Hofstee, Rotterdam; en Stadstuin de Eendracht, Appingedam). Deze projecten geven als toelichting dat *“de coalitiepartners waarmee het project is gestart niet allemaal even actief zijn”, dat “teveel organisaties zich met de tuin bemoeien”* en dat het *“door verhuizing van de cliënten die het terrein onderhouden (wegens renovatie) moeilijk is om afspraken te continueren”*. Van de negen projecten die een 7 geven voor de samenwerking, geven er vier een toelichting. In deze projecten is er onderling begrip en betrokkenheid, maar zijn er nog weinig concrete afspraken over wie wat doet. Ook loopt een enkel project aan tegen het gebrek aan tijd van de coalitiepartner. Bij de zeven projecten die de samenwerking een 8 geven, is vijf keer een toelichting gegeven. Twee keer een “prima”. Een project benoemt dat het belangrijk is verwachtingen uit te wisselen, elkaars kwaliteiten te benutten en elkaar te respecteren op mogelijkheden en onmogelijkheden. De negens (4x) spreken voor zich: drie keer geen commentaar, één keer als toelichting: *“er is een klik tussen de coördinatoren, dat maakt het samenwerken makkelijker”*. Een project geeft de samenwerking tussen coalitiepartners een 10 (De Buurtvoedseltuin als groene verbinding, Biezenmortel).

GROEP 7 VAN BASISCHOOL DE KUBUS UIT DE WIJK HELPT MEE BIJ DE TUIN VAN DE PLATAAN OP DE NATIONALE BOOMFEESTDAG. JONG EN OUD DELEN VERHALEN.

Knelpunten en verwachtingen

De coördinatoren is in een open vraag gevraagd naar knelpunten in de samenwerking met de coalitiepartners. Communicatie blijkt het grootste knelpunt (4x). Coördinatoren benadrukken dat ze communicatie lastig blijft en dat ze hebben moeten leren om dezelfde taal te spreken:

“Het is lastig dezelfde taal te leren spreken en helder te krijgen en houden wat bij het project hoort en wat zich in de context bevindt”.

Daarnaast blijken de agenda's, de taakverdeling en de afbakening struikelblokken in de samenwerking tussen de coalitiepartners (2x). Drie projecten ervaren geen knelpunten in de samenwerking.

De coördinatoren verwachten in de komende jaren, buiten de coalitiepartners, met name nog (meer) samen te gaan werken met (deel)gemeenten (13x), bewonersinitiatieven/verenigingen (11x), professionele zorgorganisaties (9x) en vrijwilligersorganisaties in natuurbeheer of milieu educatie (9x genoemd). Een handvol projecten verwacht nog samen te gaan werken met een professionele organisatie voor natuurbeheer en milieueducatie of met een sportvereniging. Geen enkel project geeft aan niet samen te gaan werken met andere partijen buiten de coalitiepartners. Binnen de 'anders, namelijk' categorie worden partijen genoemd als scholen en opleidingen, het bedrijfsleven en vluchtelingenwerk.

DE TUIN IN ARNHEM LIGT IN DE DRIEHOEK TUSSEN ZORGINSTELLING INSULA DEI HUIZE KOHMANN, DE SINT WALBURGISKERK EN DE MONTESSRISCHOOL DE BINNENSTAD.

Tabel 16. Met welke partijen verwacht u, buiten de coalitiepartners, nog verder samen te werken binnen dit project? Meerdere antwoorden mogelijk. Bron: Vragenlijst coördinatoren.

Mogelijke samenwerkingen	2016 (N=27)	2017 (N=25)
(deel)Gemeente	13	13
Professionele zorgorganisatie(s)	10	9
Professionele welzijnsinstelling(en)	8	5
Professionele organisatie voor natuurbeheer en milieu educatie	10	6
Sportvereniging(en)	9	5
Ondernemersvereniging	10	8
Bewonersinitiatief/Bewonersvereniging	11	11
Zelforganisatie van migranten	6	7
Vrijwilligersorganisatie in zorg of welzijn	10	7
Vrijwilligersorganisatie in natuurbeheer of milieu educatie	13	9
Religieuze organisatie	4	7
Anders, namelijk...	7	5
Wij werken niet samen met andere organisaties dan de coalitiepartners	0	0

Forming, storming, norming and performing

Uit de antwoorden over de samenwerking met coalitiepartners, blijkt dat de meeste projecten zich nog ergens in de eerste twee fasen van het samenwerkingsproces bevinden zoals dat door de psycholoog Tuckman is beschreven. Tuckman beschrijft de stadia die een groep doorloopt om tot een goede samenwerking te komen. Het model beschrijft vier fasen: Forming – Storming – Norming – Performing (Tuckman, 1965).

In Forming leert het team elkaar kennen. De individuen in de groep proberen conflicten te vermijden en zijn vaak routinematig bezig. De teamleden zijn nog bezig om hun plek in de groep te vinden. Ook het vertrouwen moet nog worden opgebouwd. In deze fase kan er wel met een taak of project gestart worden maar goede resultaten komen er vaak nog niet.

Tijdens Storming is er sprake van conflicten. In deze fase hebben de teamleden elkaar goed genoeg leren kennen om elkaars werkwijze en gedrag te bekritisieren en worden de verhoudingen tussen hen duidelijker. Spanning en conflicten ontstaan doordat leden het niet eens zijn met elkaar, de leider en de aanpak van de taak. Als een team goed door de vorige fasen heen is gekomen dan is in de Norming-fase duidelijk hoe het team verder zal werken. Leden komen weer meer naar elkaar toe, groepsrollen en -normen worden opgemaakt. Iedereen heeft nu een taak en het is duidelijk wie op welk punt de leiding neemt. Performing is de fase waarin interpersoonlijke relaties stabiliseren, de groepsenergie gaat uit naar het succesvol vervullen van de taak. Iedereen kent en accepteert zijn rol en men kan performen, ofwel resultaten behalen.

Naar aanleiding van deze tussentijdse rapportage over het samenwerken in de B-initiatieven kunnen we constateren dat er de komende jaren ligt er de taak voor de B-initiatieven om van Forming en Storming, naar Norming en Performing te komen.

7.1 Welke lessen zijn er geleerd volgens coördinatoren?

In de nulmeting waren veel projecten nog te kort bezig om lessen te trekken uit de fouten van het verleden. Drie projecten ondervonden al wel dat afspraken maken met veel mensen lastig kan zijn. Een coördinator gaf aan:

“Iedereen heeft zijn eigen motivatie om mee te doen”.

Andere geleerde lessen van de projecten zijn dat overleg en goed afstemmen met elkaar belangrijk zijn. Verantwoordelijkheden moeten worden vastgelegd en taken verdeeld. Tevens moet er structuur aangelegd worden in de overleggen. Een coördinator ziet een goede afstemming tussen verschillende partijen als een belangrijk startpunt:

“Goed afstemmen met alle partijen, zorgen dat de basis goed is en anders daar opnieuw aan werken.”

De overige projecten gaven allemaal andere antwoorden: ze kunnen het niet alleen af, PR blijkt belangrijk en met vrijwilligers werken vraagt volgens een project om meer geduld dan werken met beroepskrachten. Een coördinator raadt aan om verantwoor-

delijkheden vast te leggen. Een andere coördinator heeft leiderschapsvaardigheden ontwikkeld en weer een ander geeft aan dat je *“het gewoon moet doen: teveel overleg is niet goed.”* Na een jaar gedraaid te hebben, benadrukken coördinatoren vooral dat ze hebben geleerd om blij te zijn met kleine succesjes en deze te vieren. Het verbinden van doelgroepen vraagt volgens coördinatoren om geduld:

“Dat het hele proces van twee doelgroepen aan elkaar verbinden en burgers laten meedoen vanuit eigen kracht in plaats van alles van de gemeente verwachten veel tijd kost. Dat je geduld moet hebben en oog hebben voor de kleine veranderingen.”

Een andere coördinator sluit zich daar bij aan:

“Deelname van de doelgroep gaat stapje voor stapje. Vooral de moeilijkere doelgroep heb je niet een-twee-drie. Daar is heel veel geduld en inzet voor nodig. We moeten blij zijn met kleine succesjes.”

Naast het verbinden van doelgroepen heeft ook de samenwerking tussen verschillende instellingen tijd nodig. Belangen moeten worden afgewogen, afspraken moeten duidelijk worden gemaakt en er is soms sprake van cultuurverschillen tussen de verschillende betrokken instellingen. Een coördinator stelt:

“Het samenwerken met en tussen verschillende instellingen heeft cultuuromslag nodig en vraagt om tijd”.

Strubbelingen in de samenwerking, een coördinator vertelt:

“Vanuit de andere organisatie waarmee de aanvraag is gedaan, wordt weinig gedaan om cliënten actief te krijgen. Die organisatie heeft een andere opvatting dan wij in het activeren van mensen. Waar wij denken dat je mensen die bij de sociale activering terecht komen een duwtje in de goede richting moet geven, gaat de andere organisatie er meer van uit dat dingen uit de mens zelf moeten komen. Dit is een verschil van inzicht.”

De coördinatoren is met zowel een gesloten als met een open vraag gevraagd onderwerpen te noemen waar ze graag nog over willen leren. Uit de gesloten vraag blijkt dat coördinatoren vooral behoefte hebben aan kennisoverdracht over de activering

van buurtbewoners en cliënten, contact tussen cliënten en de buurt, financiering en continuïteit van het project en de werving en het behoud van vrijwilligers. Aanvullend hierop noemen twee projectleiders als antwoord op de open vraag dat ze graag inspiratie opdoen voor activiteiten voor mensen met een beperking. Twee projectleiders

HET GROENE SPOOR HELMERHOEK IN ENSCHEDE GENEREERT BEKENDHEID VOOR HET PROJECT DOOR MIDDEL VAN EEN FLYER.

De wijkbewoners, vrijwilligers, dementiërenden en mensen met een beperking onderhouden samen de moestuin, de pluktuin, tuinieren en verzorgen de dieren. In het voorjaar worden eigen verbouwde groenten gekookt zoals o.a. spinazie en tuinkruiden. Het hele jaar gaan er allerlei binnen- en buitenactiviteiten voor jong en oud georganiseerd worden zoals educatieve activiteiten voor scholen.

Vindt u het leuk om die verbinding te leggen en te onderhouden, bent

u gek om tuinieren, werkt u graag in een gezellig team én bent u ongeveer 2 ½ uur per week beschikbaar dan is Groen Verbindt echt iets voor u.

Bent u die vrijwilliger, zoekt u een vorm van dagbesteding voor mensen met een beperking of heeft u interesse in een leer- werktraject? Enthousiast geworden?

Mail ons dan via info@groen-verbindt.nl

Oranje Fonds

JP van den Bent

dePosten

geven aan dat ze graag de gelegenheid krijgen om kennis en ervaringen te delen met andere Groen Verbindt projecten. Het omgaan met verschillende belangen en conflicten is ook door twee projectleiders aangedragen. Verder wensen twee projectleiders een tuininhoudelijke workshop over de permacultuur en het tuinieren met tropische gewassen in Nederland. Financiële kennis over fondsenwerving en crowdfunding is twee keer genoemd. Tot slot zouden twee projectleiders kennis willen vergaren over de organisatievorm van het initiatief: wat zijn de mogelijkheden met betrekking tot zelfbeheer en eigenaarschap? En hoe kunnen vrijwilligers het project uiteindelijk gaan dragen?

lopen goed. Bij het project 'Natuurlijk Samen' van Zorgspectrum het Zand in Zwolle is afgeweken van de moestuin als verbindingsplek. In plaats daarvan organiseren de coördinatoren activiteiten waar zowel de cliënten met NAH als de buurtbewoners (met kinderen!) aan mee kunnen doen. Hier ontstaat, ook met hulp van de kinderen, vanzelf verbinding. Ook bij Het Groene Spoor Helmerhoek in Enschede werkt een groep vrijwilligers structureel elke vrijdag samen met cliënten op de tuin. Zij halen daarna ook de dementerende ouderen op om een rondje door de tuin te doen, waarna ze gezamenlijk nog koffie drinken.

Draagvlak onder buurtbewoners, cliënten en in de zorginstelling

Het draagvlak voor het project onder buurtbewoners, cliënten, medewerkers en management van zorginstellingen blijkt van belang voor het succes van de projecten.¹⁹ Draagvlak is er niet vanzelf, enthousiasme moet vaak groeien. Bij één project bleken de zorgcliënten in kwestie (ouderen) bezwaar te hebben tegen een 'rommelige moestuin'. Zij gaven aan liever de 'netjes aangelegde tuin' te behouden en met het geld liever iets anders te doen. Mede hierdoor kwam het oorspronkelijke gezamenlijke plan van de zorginstelling en de welzijnsstichting niet van de grond. Communicatie over de plannen door het management is ontzettend belangrijk. Maar ook tijdens de uitvoering zijn er vele manieren om draagvlak te creëren.

Het tuinbezoek kan gedragen worden door meerdere professionals die het bijvoorbeeld inbouwen in de behandeling of dagbesteding van cliënten. Bij het ene project gaan de professionals naar buiten, naar de tuin met de cliënten om fysiotherapie te doen, naar de bloemen te kijken, water te geven of de beesten te voeren. Bij het andere project is de tuin iets van één enkele medewerker die zich vooral concreet inzet op het mobiliseren van buurtbewoners. Soms doet diegene dat dan ook nog in zijn vrije tijd. Bij Zorgspectrum het Zand in Zwolle, De Plataan in Amersfoort en stadstuin de Eendracht in Appingedam verzinnen enthousiaste medewerkers in samenwerking met elkaar activiteiten waarmee ze Groen Verbindt kunnen vormgeven. In twee projecten hebben de projectleiders met hulp van de directie meer draagvlak gecreëerd.

¹⁹ Dit zagen we ook al in eerder onderzoek rond de moestuin bij een GGZ-opvang van Van der Klein en Bultink, 2015, Tip 3.

7.2 Observaties van de onderzoekers

Tijd en gerichte aandacht nodig om cliënten en buurtbewoners elkaar te laten ontmoeten

Dat het verbinden van doelgroepen tijd kost, hebben wij ook geconstateerd tijdens de locatiebezoeken. Sommige projecten lukt het goed om cliënten te mobiliseren, en andere projecten lukt het weer beter om buurtbewoners/vrijwilligers te mobiliseren. Maar een groot deel van de projecten lukt het nog niet om buurtbewoners en cliënten (structureel) gezamenlijk op eenzelfde plaats te laten zijn. Veel projecten waar dit wel lukt,

Projecten die het goed doen hebben vaak expliciet aandacht besteed aan draagvlak bij cliënten én buurtbewoners. Bij De Treftuin in Roden geven de cliënten en vrijwilligers aan dat de projectleider goed luistert naar wat ze willen, wat hun enthousiasme aanwakt. In elke fase is de betrokkenen naar hun mening en eigen ideeën gevraagd. De projectleiders hebben bijna alles geïncorporeerd waar de cliënten of buurtbewoners behoefte aan hadden:

“Was er iemand die permacultuur wilde doen... prima! Wil iemand niet meewerken in de tuin, maar de anderen wel voorzien van ranja tijdens het harde werk? Ook goed! Hierdoor voelt iedereen zich waardevol.”

Aansluiting bij buurtorganisaties

Ook het vinden van aansluiting bij buurtorganisaties speelt een grote rol bij succesprojecten. De Moestuyn en boomgaard Havenpark in Apeldoorn werkt samen met scholen, winkeliers en andere ondernemers uit de buurt. De horecagelegenheden zetten bijvoorbeeld bloemen uit de tuin op tafel. Een fotografiegroep gebruikt de tuin om te oefenen met de camera. De projectleider van de buurtmoestuyn in Elburg lijkt een geboren netwerker. Naast de zorginstelling en welzijnsinstelling die de aanvraag hebben gedaan, betreft hij ook op een structurele manier de afdeling Groen van een VMBO-school, de GGZ (arbeidsmatige dagbesteding), basisscholen en het wijkcomité bij het project. Zij zijn, na een moeilijke start, toch structureel samen bezig met het aanleggen van de tuin.

Taakverdeling: vrijwilligers onderling en vrijwilligers/beroepskrachten

Wanneer er veel vrijwilligers betrokken zijn bij het project, helpt het om deze op te delen in groepen zodat taken en verantwoordelijkheden duidelijk blijven. In Heiloo is dit gedaan door de vrijwilligers op te delen in een werkgroep Buurttuin, een werkgroep

DRAAGVLAK ONDER PROFESSIONALS IS BELANGRIJK OMDAT NIET ALLE CLIËNTEN ZELFSTANDIG NAAR DE TUIN KUNNEN. BIJ HET PROJECT BUURTMOESTUYN IN ELBURG BRENGT DE PROJECTLEIDER IEMAND NAAR HET TERRAS.

Kunst en Spiritueel, een werkgroep Natuur, een werkgroep voor de jeu de boules baan en een werkgroep Eetbaar groen. Het kan ook op basis van tijdsinvestering: de Stadstuyn de Eendracht in Appingedam en het Groen Trefpunt in IJsselstein maken onderscheid tussen de vaste kerngroep van vrijwilligers en incidentele vrijwilligers. Zo'n kerngroep kan als aanspreekpunt voor de andere vrijwilligers fungeren, wat een goede manier blijkt te zijn om de werkdruk bij projectleiders te verlagen.

In een aantal projecten zien wij coördinatoren die zo enthousiast, verantwoordelijk of belast zijn dat overwerk meer regel dan uitzondering is. Bij enthousiaste sleutelfiguren is overbelasting een reëel risico en dat brengt de continuïteit van projecten in gevaar. De training en coaching die het Oranje Fonds via Bureau van de Bunt aanbiedt lijkt ons geen overbodige luxe.

Locatie, locatie

De locatie van de tuin lijkt een rol te spelen in de mobilisatie van cliënten en buurtbewoners. Bij tuinen die op instellingsterrein liggen, zijn vaak de cliënten al actief, maar is het soms nog lastig de buurtbewoners te betrekken/naar het terrein te krijgen. En bij tuinen die in de buurt liggen, is het soms nog lastig de cliënten van zorg- en opvanginstellingen te betrekken, omdat deze vaak afhankelijk zijn van begeleiding en vervoer.

De AZC-buurtmoestuyn in Heerhugowaard ligt op het terrein van het AZC. Dit heeft gevolgen voor het aantal betrokken buurtbewoners bij het project:

“Over het algemeen is dit erg lastig. Er is tot nu toe één vrijwilliger wekelijks actief op de tuyn op één middag. Idealiter zou er een soort poule van vrijwilligers zijn die incidenteel twee uurtjes komen helpen. Dit hebben we nog niet voor elkaar gekregen. Er is wel hoop: voor het plant-event van aankomende zaterdag zijn er zeven aanmeldingen van buitenaf. [...] Een groot knelpunt bij het betrekken van buurtbewoners is de toegankelijkheid van het terrein. Op een AZC gelden nu eenmaal een hoop regels en het is lastig om het terrein de open uitstraling te geven die het nodig heeft om buurtbewoners spontaan binnen te halen. [...] Wat ook meespeelt is de algemene uitstraling van het gebouw: het was voorheen een gevangenis.”

Het contrast is groot met het project Het Groene Spoor Helmerhoek in Enschede:

“Een grote succesfactor is het open terrein: het is heel toegankelijk. Het is een centraal gelegen locatie grenzend aan de wijk Helmerhoek en dichtbij de twee andere wijken. Het is al een ontmoetingsplek, waar mensen langsfietsen en lopen. Ook is er een bushalte voor de deur. Vrijwilligers hoeven we niet te werven, die komen uit zichzelf binnengelopen. Dat heeft denk ik te maken met de centraal gelegen locatie en met de mooie omgeving, grenzend aan een buitengebied.”

Het gebruik van sociale media

Veel tuinen hebben een eigen Facebookpagina en maken hier ook actief gebruik van. Zo worden er diverse foto's en filmpjes gedeeld van activiteiten op de tuin, bijvoorbeeld van vrijwilligers en kinderen uit de buurt of cliënten die samen dingen aan het knutselen zijn voor op de tuin, cliënten die bollen aan het planten zijn, vrijwilligers die “hard aan het werk zijn” op de tuin. Ook foto's en filmpjes van feesten op de tuin zijn populair: Halloween, kerst, Pasen, NL doet en Burendag leveren allemaal vrolijke taferelen op. Op de Facebookpagina's worden evenementen aangekondigd, zoals workshops moestuinieren, knutseldagen, zaaidagen en feesten. In de berichten wordt ook regelmatig waardering geuit naar partners en vrijwilligers betrokken bij het initiatief. “Goed gedaan, mensen!” Af en toe komt tevens een subtiele oproep langs om vrijwilligers of deelnemers te werven: “Doe je mee, je bent van harte welkom!” en: “Kom je binnenkort helpen als ze bij ons verder gaan genieten in de tuin?”.

Bovendien staan de gewonnen prijzen en regionale krantenartikelen over de tuin op de pagina's. De meeste Facebookpagina's van de initiatieven zijn ‘open’, dat wil zeggen dat ze voor iedereen toegankelijk zijn, niet alleen voor leden. De tuinen die geen aparte

Facebookpagina hebben, delen vaak wel berichten over de tuin op de Facebookpagina van de betrokken zorginstelling. Maar een enkel initiatief is niet actief op sociale media (Facebook, Twitter, Instagram).

Het Oranje Fonds heeft voor de projectleiders van de B-initiatieven een gezamenlijke Facebookgroep aangemaakt, wel uitdrukkelijk alleen voor leden. Hierop kunnen de projectleiders waardevolle informatie met elkaar delen

DE BUURTTUIN ACHTERVELD/GROENVLIET ZET FACEBOOK ACTIEF IN OM EVENEMENTEN TE DELEN IN DE BUURT.

en van elkaar leren. Op de Kennisdag van het Oranje Fonds op 30 maart 2017 bleek dat de projecten in hun enthousiasme vooral hun eigen successen delen op de pagina, leren is toch ingewikkelder in het openbaar. Projectleiders delen foto's van geslaagde dagen. Inhoudelijke vragen die een aantal projectleiders stellen, sneeuwen onder in de veelheid aan foto's van geslaagde evenementen. Van een lerende gemeenschap is nog in mindere mate sprake.

7.3 Tips naar aanleiding van het onderzoek

Hieronder geven we een aantal tips om ontmoeting en betrokkenheid tussen groepen die elkaar niet vaak ontmoeten (hét doel van Groen Verbindt) nog beter voor elkaar te krijgen het komende jaar.

1. Organiseer een tijd waarop alle groepen kunnen en willen komen. En zorg dat ze dan ook in de gelegenheid zijn elkaar te ontmoeten, door bijvoorbeeld groepjes te maken waarin vrijwilligers uit de buurt en zorg- en opvangcliënten samenwerken.
2. Betrek ook de kinderen uit de buurt: Kind verbindt! Als kinderen op de tuin/ bij het initiatief komen, worden ook de ouders betrokken en het brengt 'leven' op de tuin.
3. Om cliënten te kunnen mobiliseren is draagvlak in de zorg- en opvangorganisaties essentieel: Zorg dat collega-therapeuten de cliënten mee naar buiten nemen op de tuin (en hen hiervoor enthousiasmeren) en dit incorporeren in het zorg-schema/activiteitschema.
4. Gebruik buurtapps, Facebookpagina's en andere sociale media om buurtbewoners te mobiliseren. Veel projecten gebruiken nog het 'buurtnetwerk oude stijl', maar buurtbewoners, met name vrouwen communiceren veel via de sociale media.
5. Sluit aan bij wat er al is! Bijvoorbeeld door activiteiten af te stemmen op feestdagen met een kerstlunch, een Halloween-speurtocht of paaseieren zoeken in de tuin. Ook dagen als Burendag en NL doet zijn handig om op een laagdrempelige manier ontmoeting te creëren tussen zowel buurtbewoners als cliënten.
6. Pas activiteiten en werkzaamheden aan op hetgeen wat de cliënten kunnen. Voor ouderen en mensen in een rolstoel blijkt het over het algemeen fijn te zijn als er moestuinbakken op hoogte staan. Andere type cliënten hebben behoefte aan een duidelijke taakafbakening en continuïteit. Voor bijna alle cliënten geldt: alleen als het mooi warm weer is, is het fijn om te tuinieren.

BIJ DE BUURTVOEDSELTUIN OP LANDPARK ASSISIË IN BIEZENMORTEL HEBBEN GGZ-CLIËNTEN DE PLANTENBAKKEN OPGEVROLIJKT MET SCHILDERKUNST.

8 Succes van de initiatieven

De coördinatoren geven aan dat er veel dingen goed zijn gegaan binnen de projecten in zowel 2015 (T0) als 2016 (T1). Ook gingen er dingen minder goed binnen het project en zijn er leermomenten geweest voor de initiatieven. In de volgende paragraaf beschrijven we zowel de positieve als minder positieve ervaringen van de coördinatoren.

8.1 Wat ging er goed volgens de coördinatoren

In de nulmeting begin 2016 gaven veel projecten aan nog niet bezig te zijn geweest met het project. Dit gold ook voor veel andere projecten, aangezien zij aangaven dat plannen maken, elkaar vinden als partners, en samenwerken en opstarten goed verliepen. Bij andere projecten waren al eerste prille succesjes te zien: Eén project telde met succes prei, en een tweetal andere projecten heeft de eerste vrijwilligers mogen verwelkomen. Verder werd genoemd dat er verbinding is gevonden, en één organisatie is met het project positief in het nieuws gekomen. Een andere organisatie constateerde optimistisch dat 'de wil' er is.

Begin 2017 laten projecten al meer en verdergaande successen zien. Een aantal coördinatoren is erg tevreden over de interne organisatie van de projecten (14x genoemd), de deelname van betrokkenen (13x genoemd), de externe samenwerkingen die zijn opgezet (10x genoemd), de activiteiten die worden georganiseerd (12x genoemd) en de aanleg en inrichting van de tuin (8x genoemd). Een aantal coördinatoren ziet ook de verbinding en ontmoeting en de doorgemaakte groei en duurzaamheid van het project als succes (beiden 4x genoemd).

In de interne organisatie geven coördinatoren aan dat er sprake was van een goede onderlinge afstemming. Er werd vaak consensus gezocht en gevonden. Ook het enthousiasme van medewerkers en de deelname aan vergaderingen is bij een aantal projecten als positief ervaren. Een coördinator stelt dat deelname van medewerkers in de zorg aan dit soort initiatieven lastig kan zijn, maar desondanks toch is geslaagd. Een andere coördinator

had gedacht dat het met elkaar plannen maken voor de tuin als ontmoetingsplek stroever zou gaan:

“In eerste instantie was het idee dat het langer zou duren voordat hier consensus over zou zijn.”

Coördinatoren die tevreden zijn over de deelname van betrokkenen, doelen hiermee vooral op de deelname van de buurtbewoners en minder op cliënten. Dit is vergelijkbaar met de verhouding cliënten en buurtbewoners die aan de projecten meedoen, welke eerder is genoemd (64% buurtbewoners tegenover 36% cliënten). Een coördinator is positief over het aantal ouders en kinderen dat hen weet te vinden.

De tevredenheid over externe samenwerking blijkt uit het aantal en de diversiteit in externe partners die worden genoemd. De coördinatoren hebben onder andere samengewerkt met 'het dorp', gemeenten, praktijkscholen en buurtwerkers. Meer informatie over de externe samenwerking is te vinden in hoofdstuk 7. Tot slot laten de coördinatoren positieve geluiden horen over de aanleg en inrichting van de tuinen. In veel gevallen werden de locaties van de tuinen voorheen verwaarloosd, terwijl deze er nu netjes uitzien: *“Het was alleen een lege vlakte. Nu is het een paradijsje”*, aldus een coördinator.

HET PROJECT VAN STICHTING ABELA IN DE WIJK OUDELAND IN ROTTERDAM HEEFT EEN PLEINTJE AANGELEGD WAAROP GEBARBEUCED KAN WORDEN.

Aan de coördinatoren is gevraagd welke factoren bijdragen aan hun succes. De factor die door bijna alle coördinatoren wordt genoemd is enthousiasme van de betrokkenen (23x genoemd). Vooral de betrokkenheid van vrijwilligers en de mensen uit de buurt is positief (respectievelijk 8x en 5x genoemd). Verder noemen zeven coördinatoren de samenwerking met partners als succesfactor; twee keer bedoelt men dan financierspartners. Drie coördinatoren benadrukken dat de contacten die tot stand zijn gekomen bij hebben gedragen aan het succes van het project. Tot slot zijn continuïteit van het project en de locatie van de tuin van belang (respectievelijk 3x en 2x genoemd). De door de coördinatoren naar voren gebrachte succesfactoren sluiten aan bij de observaties van de onderzoekers, zie paragraaf 7.2.

8.2 Wat ging er minder goed?

Ondanks positieve geluiden over deelname van cliënten, vrijwilligers en buurt zijn er ook twaalf coördinatoren minder tevreden over het aantal deelnemers. In de nulmeting gaf één projectleider al aan dat het vinden van vrijwilligers een probleem was, terwijl een andere meer moeite had met het behouden van vrijwilligers. Dit probleem blijkt nu bij meer projecten op te spelen. Vooral deelname van de buurt (5x genoemd) en deelname van cliënten (4x genoemd) zorgen voor ontevredenheid. Een coördinator denkt dat de beeldvorming over cliënten hierin meespeelt:

“De buurt is lastig te betrekken en meehelpen blijft nog achterwege vanwege angst voor de cliënten.”

Waar vier coördinatoren verbinding en ontmoeting als succes noemden, noemen twee coördinatoren het ontbreken van deze verbinding en ontmoeten als falen. Een aantal coördinatoren ervaart weinig betrokkenheid en enthousiasme bij buurt en cliënten. Een coördinator denkt dat de toenemende individualisering van de samenleving mogelijk bijdraagt aan de lage mate van betrokkenheid in de buurt. Ook hebben twee projecten last van bouwplannen op de locatie van de tuin.

De gevolgen van de individualisering van de samenleving zijn te zien in Arnhem waar het project Uniek Binnenstadsplein loopt:

“De tuin ligt in het centrum. Mensen in het centrum hebben niet zo’nwijkgevoel en worden niet zo snel actief. Men wil anoniem zijn en gebruik maken van de voorzieningen. Al geven mensen wel aan dat ze het leuk vinden als er een tuin of ontmoetingsplek komt, maar de stap om echt mee te werken is te groot.”

Bij één project is sprake van problemen tussen vrijwilligers en in één project is er onvoldoende duidelijk vrijwilligersbeleid. Verder spelen bij sommige projecten problemen op in de tuin. In 2015 bleek één pechvogel al moestuinbakken gemaakt te hebben van ongeschikt hout. In 2016 geeft een projectleider aan dat de tuin niet veilig genoeg is om kwetsbaren zich thuis te laten voelen. Bij een ander project vormt de bereikbaarheid van de tuin een probleem.

Op het locatiebezoek bij Het Groene Spoor Helmerhoek in Enschede zien we de diversiteit aan problemen die kunnen opspelen op de tuin:

“In het begin waren er wat problemen met de moestuin. Door de indeling in verschillende vakken kon er maar weinig verbouwd worden, het waren te kleine stukjes grond. Dat is opgelost. Ook was het meeste werk te laag bij de grond, waardoor mensen last van hun rug kregen. Inmiddels zijn er 4 hogere bakken geplaatst. [...]. Daarnaast zijn er problemen met de waterafvoer, er blijft te veel water staan. Hier moet nog een oplossing voor komen.”

Aan coördinatoren is gevraagd welke factoren belemmerend werken voor het verloop van het project. Acht coördinatoren beoordelen de samenwerking met partners als belemmerend. Eén respondent noemt dat er geen heldere afspraken zijn gemaakt. De communicatie verloopt bij een enkeling stroef, wisselingen in het personeelsbestand hebben remmend gewerkt en verschillen in werkcultuur en verantwoordelijkheidsgevoel worden ook genoemd. In de eerste meting komen vijf coördinatoren hier opnieuw op terug. In drie gevallen wordt dit gespecificeerd naar de gemeentelijke regels en

vergunningen waarmee men rekening moet houden. De Wageningse onderzoekers Hassink, Salverda, en Vaandrager (2016) constateerden al eerder dat het ontbreken van een persoonlijke klik tussen groene initiatiefnemers en de verantwoordelijke ambtenaar een groot probleem is voor de ontwikkeling van een project.

8.3 Bereikt resultaat vergeleken met intenties

De meeste projecten lijken de verwachtingen zoals geformuleerd in paragraaf 2.1 meer dan waar te gaan maken. Veel coördinatoren maken in het eerste jaar positieve vorderingen wat betreft hun doelen. Zo hebben 18 projecten al (heel) veel bereikt in het bevorderen van ontmoeting/kennismaking en 15 projecten al (heel) veel in het bevorderen van betrokkenheid bij elkaar.²⁰ Dit betekent dat 10 projecten de komende jaren nog stappen te zetten hebben in het bevorderen van onderlinge betrokkenheid.

Ook hebben de meeste projecten (17) het afgelopen jaar al (heel) veel bereikt in het bevorderen van gezondheid/buitenactiviteit. Over de bijdrage van het project aan de veiligheid en de uitstraling van de buurt zijn de meeste coördinatoren neutraal.

Tabel 17. Op welk doel heeft uw project volgens u het afgelopen jaar iets bereikt?²¹

Bron: Vragenlijst coördinatoren

	2016 Aantal	2017 Aantal
Gezondheid/buitenactiviteit bevorderen	N=27	N=24
Heel veel bereikt	2	0
Veel bereikt	18	17
Neutraal	6	3
Weinig bereikt	1	4
Niets bereikt	0	0

²⁰ Meer informatie over de voortgang op deze doelen met betrekking tot contact en betrokkenheid is te lezen in hoofdstuk 6.

²¹ In de T0-meting begin 2016 is gevraagd: 'Op welk doel verwacht u met uw initiatief het meest te bereiken de komende drie jaar'. De tabel betreft een vergelijking tussen de verwachtingen op T0 (2016) en de voortgang op T1 (2017).

	2016 Aantal	2017 Aantal
Ontmoeting/kennismaking bevorderen	N=27	N=25
Heel veel bereikt	11	5
Veel bereikt	16	13
Neutraal	0	6
Weinig bereikt	0	1
Niets bereikt	0	0
Sociale betrokkenheid bij elkaar bevorderen	N=27	N=25
Heel veel bereikt	5	2
Veel bereikt	21	13
Neutraal	1	8
Weinig bereikt	0	2
Niets bereikt	0	0
Groen/natuur bevorderen	N=27	N=24
Heel veel bereikt	2	4
Veel bereikt	21	15
Neutraal	3	3
Weinig bereikt	1	2
Niets bereikt	0	0
Veiligheid in de buurt bevorderen	N=27	N=25
Heel veel bereikt	2	0
Veel bereikt	3	2
Neutraal	16	12
Weinig bereikt	1	6
Niets bereikt	5	5
De uitstraling van de buurt bevorderen	N=27	N=25
Heel veel bereikt	3	0
Veel bereikt	8	7
Neutraal	12	14
Weinig bereikt	2	1
Niets bereikt	2	3

9 Conclusies in highlights

In acht hoofdstukken zijn de ontwikkelingen in de B-projecten in het eerste jaar (2016) aan de orde gekomen. Deze 25 projecten vormen een belangrijke poot in het programma Groen Verbindt van het Oranje Fonds. Ze krijgen middelen en inhoudelijke ondersteuning van het Oranje Fonds om hun doelen te bereiken. Drie jaar lang zullen de projecten gesteund worden in de coördinatie, de werving van vrijwilligers en in de samenwerkingsprocessen. Drie jaar lang is er voor hen inspiratie en voeding op kennisdagen en drie jaar lang wordt er evaluerend onderzoek uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut. De onderzoekers letten vooral op de doelen die het fonds aan het programma Groen Verbindt stelt: via de tuinen beoogt het Fonds meer contact, ontmoeting en sociale betrokkenheid te bewerkstelligen tussen groepen die elkaar niet als vanzelf ontmoeten (buurtbewoners en cliënten van zorg en opvang). In dat kader zijn de volgende conclusies van deze tussentijdse rapportage over het eerste jaar relevant.

- Er zijn veel onderlinge verschillen tussen de B-projecten, maar er vallen toch duidelijke grote lijnen te ontdekken. De zorg/opvang organisaties komen naar voren als de belangrijkste initiatiefnemers: zorg is in the lead. Veel projecten richten zich op ouderen. Elf projecten zijn pas in 2016 van start gegaan. De meeste coördinatoren hadden begin 2016 nog weinig idee van de concrete vorm waarin zij hun activiteiten wilden gieten, maar anno 2017 is dat anders. De projecten zijn minder aan het dromen en heel gericht activiteiten aan het ondernemen. De B-projecten zijn in gewone buurten gevestigd.
- De B-initiatieven zetten vol in op bevorderen van kennismaking, ontmoeting en sociale betrokkenheid. Groen is het middel daarvoor, maar ook andere, meer sociale activiteiten –die niet zozeer met tuinieren of groen te maken hebben– worden ingezet. Samen eten, samen theedrinken, burendag, samen knutselen en bijeenkomsten rond natuureducatie zijn nadrukkelijk georganiseerd om te verbinden. De tuin –of liever gezegd een gebouw bij de tuin– is dan de locatie voor de ontmoeting,

maar niet persé de plek waar mensen ook aan werken. Deze ontwikkeling maakt de ontmoetingsactiviteiten minder seizoensgebonden. Werken in de tuin is met name voor cliënten een activiteit die alleen in de zomer aangenaam is.

- De initiatiefnemers dachten aan het begin het meest effect te zullen gaan sorteren op kennismaking, ontmoeting en betrokkenheid. Het hele continuüm van sociale contacten en onderlinge betrokkenheid was in hun ambities vervat. In het eerste jaar hebben buurtbewoners elkaar inderdaad meer ontmoet én buurtbewoners en zorgcliënten hebben elkaar vaker gezien. Ook zegt men elkaar vaker gedag en maakt vaker een praatje met elkaar (twee derde). De actieve deelnemers laten expliciet weten dat dit komt door deelname aan het project. Klaar staan voor elkaar en onderlinge hulp (vaker hulp vragen of hulp geven) zijn weliswaar minder aan de orde, maar ook daar is de score voor het eerste jaar niet gering: de helft van de respondenten in de enquête onder actieve deelnemers (82) zegt het afgelopen jaar meer voor bewoners van zorg en opvang klaar te hebben gestaan en 42 actieve buurtbewoners/vrijwilligers menen dat dat komt door het project (53%). Dat is nu al een goed resultaat en een mooi uitgangspunt om mee verder te gaan in het tweede jaar.
- De meeste actieve deelnemers/vrijwilligers uit de buurt zijn op leeftijd en van eenvoudige Nederlandse komaf. Slechts 1 project werkt samen met een zelforganisatie van migranten. Gemiddeld zijn de actieve deelnemers 56 jaar oud, bijna een kwart is zelfs gepensioneerd/met de VUT. Bijna de helft is hoogopgeleid, rond de 20% middelbaar beroepsonderwijs. Bijna een derde heeft betaald werk. Actieve vrijwilligers zonder kinderen zijn in de meerderheid.
- In de eerste meting, begin 2016, verwachtten de coördinatoren dat hun project naast invloed op de directe deelnemers, ook een uitwerking op de buurt zou hebben. Uit de tweede meting (van 2017) waarin we ook actieve deelnemers aan het woord hebben gelaten, blijkt dat vooral directe deelnemers aan het project een positieve

invloed ervaren op hun eigen leven en hun eigen contacten. Op stellingen over de buurt scoren zowel coördinatoren als de deelnemers een veel bescheidener effect. De coördinatoren lijken enigszins op hun verwachtingen ten aanzien van de invloed op de buurt terug te komen. De coördinatoren in de B-projecten weten overigens (nog steeds) vaak meer over de cliënten dan over de buurtbewoners. Van cliënten weten zij vaker of zij zich ‘veilig, gezond en/of gelukkig voelen’ dan van buurtbewoners.

- De directe deelnemers/actieve vrijwilligers ervaren dat ze vaker naar buiten gaan, meer contacten aanknopen en meer kennis over groen op doen. Hun beeldvorming over zorg- en opvangcliënten is aan het veranderen: *“ze hebben meer humor dan ik dacht”*. Tegelijkertijd plaatsen de actieve vrijwilligers zichzelf nog wel nadrukkelijk in de rol van de helpende vrijwilliger. Over collega deelnemers in de zorg wordt vaak gesproken als ‘ze’. Een typerend citaat in dezen is: *“ze genieten zichtbaar van het project”*.
- In vergelijking met de A-projecten (zie Van der Klein en Wilderink, 2017) trekken de B-projecten meer kwetsbare buurtbewoners als actieve vrijwilligers. Dat blijkt uit de respons op de enquête onder actieve deelnemers. Op algemene en lichamelijke beperkingen scoren actieve deelnemers in B-projecten hoger dan die in A-projecten. Dus de B-projecten bereiken naast cliënten in zorg en opvang ook meer (10% meer dan A) kwetsbaren die zelfstandig wonen in de buurt. Het gros van de actieve buurtbewoners in de B-projecten is overigens –net als de meerderheid in de A-projecten- niet kwetsbaar: gemiddeld 70% ervaart geen belemmeringen van welke aard ook om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Vier vijfde van de deelnemers in B geeft aan voldoende contact te hebben met andere mensen, 18% geeft aan wel meer contact te willen. Dit percentage ligt bij de burgers in het KING bestand iets hoger, namelijk op 22%.²²

- Qua aantallen deelnemers verwacht het Oranje Fonds van de initiatiefnemers in de B-projecten dat er op den duur circa 25 cliënten en circa 25 buurtbewoners per week aan activiteiten meedoen. Hoe staat dat ervoor na het eerste jaar? Met betrekking tot de wekelijkse deelname van buurtbewoners zijn de projecten al goed op weg: gemiddeld nemen 5 tot 15 buurtbewoners wekelijks deel. Twee projecten betrekken zelfs al meer dan 50 buurtbewoners per week. Er nemen relatief minder cliënten uit zorg en opvang deel: binnen elf projecten doen wekelijks 0 tot 5 cliënten uit zorg en opvang mee en bij 10 projecten zijn dit er 5 tot 15. Het komende jaar kan nog extra aandacht besteed worden aan het betrekken van meer cliënten uit zorg en opvang.
- Op welke thema’s willen de B-projecten leren? Vooral op het vinden en binden van vrijwilligers, het activeren van buurtbewoners en cliënten, het creëren van contact tussen de cliënten en de buurt en de financiering en continuïteit van het project. Een aantal coördinatoren geeft aan graag ervaringen te willen delen met andere Groen Verbindt projecten. De Facebookpagina die het Oranje Fonds daarvoor heeft opgezet wordt daar nog maar mondjesmaat voor gebruikt. Hoewel het een besloten omgeving is waarin projectleiders vragen zouden kunnen voorleggen en zouden kunnen leren van elkaar, voeren leuke foto’s en trots op successen de boventoon.
- In 2016 zijn de coördinatoren binnen hun eigen project wel nadrukkelijk bezig geweest met organisatie-vragen en kwesties van interne samenwerking. Een aantal van hen geeft aan graag te willen leren hoe ze meer taken kunnen delegeren naar vrijwilligers, zodat ze niet alles zelf hoeven blijven te doen. Naar aanleiding van het locatieonderzoek herkennen de onderzoekers dit als een aandachtspunt/punt van zorg. Er zijn een aantal projecten waarvan de organisatie op één enkele sleutelfiguur neerkomt. Overbelasting van die persoon ligt dan op de loer, maar ook de continuïteit en de sfeer binnen het project komen dan onder druk te staan.

Al met al kunnen we concluderen dat waar de projecten begin 2016 nog droomden over de potentie en de precieze invulling van het project, zij het afgelopen jaar al flinke stappen hebben gezet. Het kost tijd en het vergt gerichte inzet, maar samen doen in het groen verbindt!

22 <https://www.waarstaatjegemeente.nl>

10 Literatuur

- Berg, A. van den (2013). Factsheet Jeugd, Natuur, Gezondheid. Amsterdam: IVN.
- Bruin, S.R. de, Stoop, A., Molema, C.C.M., Vaandrager, L., Hop, P.J.W.M. & Baan, C.A. (2015). Green Care Farms: An Innovative Type of Adult Day Service to Stimulate Social Participation of People With Dementia. *Gerontology & Geriatric Medicine* 1.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016). *Kerncijfers wijken en buurten 2015*. Verkregen via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2015/48/kerncijfers-wijken-en-buurten-2015>.
- Hassink, J., Salverda, I., Vaandrager, L., Dam, R. van, Wentink, C., (2016). Relationships between green urban citizens initiatives and local governments. In: *Cogent Social Sciences* 2.
- Klein, M. van der, & Bulsink, D. (2015). Bewoners van de Brecht en de Bijlmer. *Tips om het contact tussen GGZ-cliënten en de buurt te verbeteren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der, & Bulsink, D. (2016). Stap naar de buurt. *Praktijkontwikkeling en evaluatie van burger voor burgers bij de Brecht*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Klein, M. van der, & Wilderink, L. (2017) *Groen Verbindt: ontmoeting en sociaal contact in de buurttuin. Evaluatie over 2015 en 2016*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Klerk, M. de, Boer, A. de, Plaisier, I., Schyns, P. en Kooiker, S (2015). Informele hulp: wie doet er wat? Omvang, aard en kenmerken van mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg en ondersteuning in 2014. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- KPMG (2012). *Groen, gezond en productief. The Economics of Ecosystems & Biodiversity (TEEB NL): natuur en gezondheid*. Amsterdam: KPMG/Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.
- Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING) (2015). *Gemeentelijke monitor sociaal domein*. Verkregen via: <https://www.waarstaatsjegemeente.nl>.
- Lowndes, V., Pratchett, L., & Stoker, G. (2006). Diagnosing and Remediating the Failings of Official Participation Schemes: The CLEAR Framework. *Social Policy & Society* 5(2), 281–291.
- Limpt, C. van (2012), ‘Groen is goed voor gezondheid’ in: *Trouw*, 18 december 2012.
- Luttik, J.; Aalbers, C.B.E.M.; Donders, J.L.M.; Langers, F. (2014), *Groen dichterbij: Wat maakt groene buurtprojecten tot een succes?* Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Maas, J. (2009), *Vitamin G: Green environments - Healthy environments*. Wageningen: Universiteit van Wageningen. Proefschrift.
- Mattijsen, T., Buijs, A., Elands, B., & van Dam, R. (2015). De betekenis van groene burgerinitiatieven. Analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- Postma, D (2014). Zonder wrijving geen burgerkracht. De buurtboerderij als sociaal laboratorium. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, 3, 10-13.
- Postma, D.W. (2016). *Sociaal makelen voor krachtige wijken*. In: Jungmann, N. & Doorn, L. van (2016). Sociale innovatie in beeld. (58-67). Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie.
- Tuckman, B. W. (1965). Developmental sequence in small groups. *Psychology Bulletin* 63:384-99.
- Rijksoverheid (2015). *Leefbaarometer. Online informatie over de leefbaarheid in alle buurten en wijken*. Verkregen via: <https://www.leefbaarometer.nl>.
- Vugt, B. van (2010), *De waarde van Groen. een studie naar de vraagstelling van de waarde van groen in onze samenleving*. Houten: Branchevereniging VHG.
- Wiel, I. van de (2017). Drijfveren voor participatie in groene initiatieven: is het gras groener in de leefstijlbenadering? Radboud Universiteit Nijmegen. Masterthesis.
- Wilderink, L. (2016). Kwetsbare burgers in het vrije spel der maatschappelijke krachten: een onderzoek naar het effect en bereik van groene buurtinitiatieven. Universiteit Utrecht. Masterthesis.

Colofon

Opdrachtgever	Het Oranje Fonds
Auteurs	Dr. M. van der Klein M. van Dijk, MSc. I. van de Wiel, BSc.
Foto omslag	Rob Reinders, UrbanFarming035
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-852-8

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2017.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

In 2015 is bij het Oranje Fonds het programma Groen Verbindt gestart. Groen Verbindt is een driejarig programma waarmee het Fonds via buurttuinen sociale samenhang, participatie en leefbaarheid wil versterken. Vijfentwintig grote projecten krijgen drie jaar lang financiële steun, begeleiding en advies van het Oranje Fonds. Via de tuin stimuleren de projecten contact tussen groepen die elkaar in het dagelijks leven niet zo vaak tegenkomen. Dat wil zeggen, buurtbewoners en cliënten van zorg en opvang. Bijvoorbeeld ouderen in verpleeghuizen, GGZ-cliënten, mensen met een verstandelijke beperking of NAH, daklozen en bewoners van asielzoekerscentra. In deze rapportage onderzoekt het Verwey-Jonker Instituut hoe het deze projecten in het eerste jaar (2016) vergaan is.